

ΤΟ ΖΑΓΟΡΙ ΜΑΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ & ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

Σίνα 4, 454 44 ΙΩΑΝΝΙΝΑ, Τηλ.: 26510 -74000 ΦΑΞ: 26510 -79286

Διαβάζεται από 2.000 οικογένειες Ζαγορίσιων στην Ελλάδα και σ' όλον τον κόσμο

ΕΤΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟ
ΕΝΝΑΤΟ
ΑΡ. ΦΥΛ. 452
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ
2016

ΚΩΔΙΚΟΣ 092571

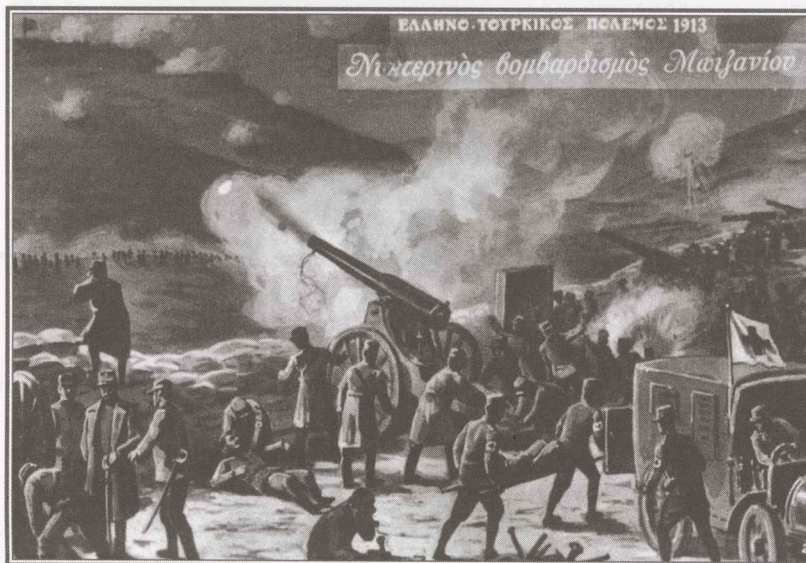
Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΦΛΕΒΑΡΗΣ ΤΟΥ 1913 ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ

Κάθε 21η του Φλεβάρη τα Γιάννινα γιορτάζουν με συγκίνηση και εθνική περηφάνια την απελευθέρωσή τους από τον τουρκικό ζυγό 483 χρόνων. Μαζί με τα Γιάννινα γιορτάζει το γεγονός ολόκληρη η Ήπειρος και βεβαίως το Ζαγόρι. Το κλίμα και τη χαρά των ημερών εκείνων καταγράφει θαυμάσια ο γνωστός Ζαγορίσιος Γυμνασιάρχης και συγγραφέας **κ. Μενέλαος Κικόπουλος** στο βιβλίο του «ΕΛΑΦΟΤΟΠΟΣ», απ' όπου και το παρακάτω απόσπασμα. Μαζί με το κείμενο αυτό και ένα ωραίο ποίημα του Πρεβεζιάνου **Χ. Σ. Καραμουστάκη**, γραμμένο το 1936, που αποτελεί ύμνο προς τους ελευθερωτές της 21ης Φλεβάρη του 1913, η δική μας συμμετοχή στον μεγάλο εορτασμό.

«Το Ζαγόρι μας»

Το χωριό μου γιορτάζει την απελευθέρωσή του

Στις 24 Φλεβάρη του 1913, ημέρα Κυριακή, το χωριό μου, ύστερα από σκλαβιά 483 χρόνων, γιόρτασε την απελευθέρωσή του από τον τουρκικό ζυγό. Το πρωί στην κεντρική εκκλησιά του Αϊ-Νικόλα, ύστερα από την ιδιαίτερη μακρόσυρτη και μεγαλόπρεπη θεία λειτουργία, στην οποία χοροστάτησαν οι παπάδες της κοινότητας παπα-Νικόλας Δ. Βακάλης και

παπα-Απόστολος Δ. Βλαστός, τελέστηκε λαμπρή δοξολογία, την οποία παρακολούθησε ολόκληρο το χωριό. Παραβρέθηκαν ακόμα η δημογεροντία του χωριού μ' επικεφαλής τον πάρεδρο Γεώργιο Δ. Βλαστό, οι μαθητές του ελληνοδημοτικού σχολείου μ' επικεφαλής τους δασκάλους τους Κων/τίνο Π. Βαλάνο και Κων/τίνο Ν. Γκράτζιο κι οι μαθήτριες του Παρθεναγωγείου μ' επικεφαλής τη δασκάλα τους Όλγα Δ. Ζαχαροπλάστου. Τον πανηγυρικό της ημέρας εκφώνησε ο ευφραδής ελληνοδιδάσκαλος Κων/τίνος Ν. Γκράτζιος. Με την απόλυση της λειτουργίας το εκκλησίασμα ξεχύθηκε στο χαγιάτι και τον περίβολο της εκκλησίας ανταλ-

λάσσοντας ευχές, παρόμοιες μ' εκείνες που συνηθίζουν να δίνουν και να παίρνουν οι χριστιανοί την Κυριακή της Αναστάσεως, «Χριστός ανέστη», «Αληθινά ήρθε το ρωμέικο», «Χρόνια του πολλά και στεριωμένο», επαναλάμβαναν στερεότυπα τα χείλια των χωριανών. Έτσι όλος τούτος ο κόσμος ράδιζε σιγά, σιγά στο μεσοχώρι, όπου οι άντρες του χωριού κάτω από τις πτυχές της γαλανόλευκης που κυμάτιζε περήφανη στο αμλ'κό της κοινότητας, με αλαλαγμούς χαράς κι απανωτές ντουφεκιάς έβγαζαν από τα κεφάλια τους τα φέσια, σύμβολα του ραγιαδισμού, κι αφού τα ξέσχιζαν, τα ποδοπατούσαν στο καλντερίμι του μεσοχωριού. Στη

στιγμή ολόκληρη η πλατέα στρώθηκε με ξεσχισμένα και κουρελιασμένα φέσια. Σε λίγο θα 'καναν την εμφάνισή τους και στο χωριό μου, σε αντικατάσταση του μισητού φεσιού, το λαϊκό κασκέτο, η αρχοντική ρεμπούμπλικα και η φιλελεύθερη τρίτσα. Στο κατόπι οι χωριανοί μου ρίχτηκαν στις επισκέψεις. Όλα τα σπίτια του χωριού σημαιοστόλιστα και συγυρισμένα από την προηγούμενη μέρα γιόρταζαν. Όλοι οι χωριανοί δέχονταν κι έκαναν επισκέψεις. Ιδιαίτερα τη μέρα αυτή γιόρτασαν οι Λευτέρηδες. Οι βίσδες και τα κεράσματα δίνουν και παίρναν ολόκληρη τη μέρα. Το χωριό μου σαν μια μεγάλη οικογένεια χαιρόταν και γιόρταζε τη λευτεριά του. Το βράδυ στο Δημοτικό Σχολείο επακολούθησε τρικούβερτο γλέντι και χορός, που κράτησε ως τα ξημερώματα. Δυστυχώς η αξέχαστη και χαρούμενη τούτη μέρα έκλεισε μ' ένα θλιβερό γεγονός. Πραγματικά ενώ ο Κων/τίνος Γ. Γκογιάννος έσερνε το χορό των επινικίων στη μεγάλη αίθουσα του Σχολείου, σε μια στιγμή από την υπερβολική του χαρά και συγκίνηση σωριάστηκε ξαφνικά στο πάτωμα. Ο Βασίλειος Π. Σακελλαρίου, ντόπιος γιατρός, που έτρεξε ειδοποιημένος από τους χωριανούς, πιστοποίησε σε λίγο το θάνατό του, που είχε προέλθει από συγκοπή της καρδιάς.

Μενέλαος Κικόπουλος

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΤΑΣ ΜΑΣ 21η ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1912-1913 ΑΘΑΝΑΤΟΙ ΝΕΚΡΟΙ

Στης δόξης το μεγάλο σας Παλάτι
και στου βωμού σας την αθάνατη πηγή
ερχόμαστε μπροστά σας για να πούμε
σε σας ανήκει ο στολισμός, η δόξα, η τιμή.

Σε σας τα δάφνινα στεφάνια
συμριτίες λουλουδία μουσική
σε σας των ντουφεκιών ο κρότος
που ξανανιώνουνε το παν, το αίμα, τη ψυχή.

Στο πέρασμά σας στη λάμψη της ψυχής σας
και στη γοργή σας ατσάλινη δομή
ερχόμαστε να δώσουμε το φόρο
και την υπόσχεσι σας φέρομε μαζί.

Πως σαν εσάς αν τύχη μια ημέρα
για της γλυκειάς πατρίδος τη τιμή
σφιχτά θ' αγκαλιασθούμε τη Σημαία
και θα πετάξωμε να φθάσωμε μαζί

Μ' εσάς που η ηρωική ζωή σας
εχάρισε σε μας τη λευτεριά
κι η γαλανή Σημαία κυματίζει
περίφανα πελάγη και στεργιά

Στη σημερινή Μεγάλη μας Ημέρα
Τετιμημένοι Αθάνατοι Νεκροί
Δεν είσθε Σεις ποτέ οι πεθαμένοι
Όχι, είσθε για μας αιώνια ζωντανοί

Χ.Σ. Καραμουστάκης

Μας ξεπρόβαλε και ο Φλεβάρης! Ποιος όμως Φλεβάρης; Αυτός που, χρόνια και χρονάκια, μας ερχόταν πάντα προβληματικός, καιρικά με αγριότητα, παγερός και άχαρος, ανήλιαγος και «βαριοσυννεφιασμένος»; Όχι, τούτη τη φορά. Όλα τα πράγματα, κάποτε, διαφοροποιούνται, αλλάζουν. Για να έχει η ζωή εξέλιξη, ροή.

Όταν οι χειμερινοί μήνες Δεκέμβρης και Γενάρης κάνουν «Καλοκαιρινό Τουρισμό» ανά το Ζαγόρι και την Ελλάδα, είναι να μην τους μιμηθεί κι ο Φλεβάρης, ο οποίος το πρώτο 10ή-μερό του, τουλάχιστον, που έχω δεδομένο, μας χάρισε καταγάλανο ουρανό και φωτεινότατο ήλιο;

Άνθη της πέτρας

Ο χειμώνας είναι η ιδανική εποχή για να λάμψει το ακατέργαστο κάλλος στα λίθινα χωριά του Ζαγορίου

Η πέτρα είναι η ουσία του στέρεου ελληνικού τοπίου, ο σκελετός επάνω στον οποίο θεμελιώνονται οι φυσικές εικόνες, όπως η ζωγραφική χτίζεται επάνω στο σχέδιο. Τα σκέφτομαι αυτά καθώς προσπαθώ να σχεδιάσω τους μεγαλόπρεπους **Πύργους της Αστράκας** που γεμίζουν το παράθυρό μου στο πολυβραβευμένο Aristi Mountain Resort (www.aristi.eu). Αργότερα, από τον αυλόγυρο των Ταξιαρχών στο Μικρό Πάπιγκο—μιας εκκλησιάς καμωμένης από θραύσματα των Πύργων που ορθώνονται επάνω από τα κεφάλια μας—συνειδητοποίησα ότι η πέτρα είναι τελικά το πιο ακριβές μέτρο της επιβλητικότητας του τοπίου.

Ο **Μαρκ Νιούσον**, ο σουπερ-σταρ βιομηχανικός σχεδιαστής, ο οποίος βρήκε την Ιθάκη του σε ένα μικρό σπιτάκι στην πραγματική Ιθάκη, από όπου καταγόταν ο παππούς του, είπε όταν τον ρώτησαν τι γνωρίζει για το ελληνικό ντιζάιν: «Ε, η αλήθεια είναι πως όχι πολλά. Εκείνο, όμως που ξέρω καλά είναι η τεχνοτροπία των πέτρινων τοίχων». Και στο Ζαγόρι τα έργα του μεγάλου Δημιουργού με τα τεχνουργήματα των μικρών δημιουργών συνυπάρχουν τόσο αρμονικά, που κανένας δεν μπορεί να τα διαχωρίσει από την εικόνα του τόπου. Εικόνα απολύτως φυσική,

Χρονογράφημα

«...στα λίθινα χωριά του Ζαγορίου»

Σταύρου Συκιώτη

Η ζήλεια δεν είναι μόνο ανθρώπινο φαινόμενο. Κι ο χρόνος, στο κυκλογύρισμά του, ζηλεύει κάποιες στιγμές ή περιόδους και μας τις χαρίζει. Ιδιαίτερα, φέτος ο Φλεβάρης, μας φέρεται τόσο φιλικά όχι μόνο καιρικά αλλά μας προσφέρει μια ολόκληρη μέρα—**την εικοστή εννάτη**—με αποτέλεσμα να μεγεθύνουμε το μάκρος της ατομικής μας ζωής. Κι εμείς, από την πλευρά μας, θα ξεχάσουμε τα αγενή, σε βάρος του παρεπώνυμα.

Ένα χρονογράφημα, παρακολουθεί συνήθως το κυκλογύρισμα του χρόνου. Τόσο, που πολλές φορές εξαντλείται το γλωσσικό ή φιλολογικό περιθώριο. Σε αντικατάστασή του ακολουθεί η επικαιρότητα που είναι ανεξάντλητη.

Έτσι, περιοριζόμαστε σε όσα προεισαγωγικά γράψαμε για τον Φλεβάρη, για να δώσουμε, στη συνέχεια, τη θέση σε μια αναδημοσίευση, από το περιοδικό **BHMAgasino** / 10.1.2016, ενός περιληπτικού κειμένου,

που αναφέρεται σ' ένα χαρακτηριστικό στοιχείο της περιοχής του Ζαγορίου μας «Τα άνθη της πέτρας».

Ο δημοσιογράφος **Νίκος Γ. Μαστροπαύλος**, με αφετηρία την Αρίστη, αναφέρεται στο Δυτικό και Κεντρικό Ζαγόρι και απαριθμεί συγκεκριμένο αριθμό φυσικών θέσεων και τοπίων.

Αναμφίβολα, «**Η πέτρα είναι η ουσία του...**» Ζαγορίσιου χώρου και εκτιμούμε πως το αναδημοσιευόμενο κείμενο έχει τη θέση του στις σελίδες του Ζαγορίσιου Εντύπου «**Το Ζαγόρι μας**». Στο κείμενο υπογραμμίζονται, περιληπτικά, εικόνες, θέσεις και τοπία των «**...λίθινων χωριών του Ζαγορίου**».

Τα πέτρινα τόξα εδώ στο κεντρικό Ζαγόρι δεν ενώνουν μόνο τις όχθες των ρεμάτων και των ποταμών, αλλά και τους καιρούς και τις εποχές: γεφύρι του Κόκκορη, του καπετάν Αρκούδα, το μικρούλι του Αγίου Μηνά, το τρίτοξο του Πλακίδα ή Καλογερικό.

Η **άκρη του νήματος** της γοητείας της πέτρας βρίσκεται στην **Αρίστη**, δεμένη στα σπίτια της, αλλά και στο καμπαναριό στην πλατεία, που προβάλλεται ομοούσιο πάνω στους Πύργους της Αστράκας και ξεχωρίζει λίγο από τον θεόρατο πλάτανο της πλατείας, με τον οποίο βρισκονται σε συνεχή ανταγωνισμό.

Και όσο ανεβαίνουμε πάνω από την Αρίστη, τόσο εισπράττουμε πανοραμικές εικόνες των πέτρινων σκεπών. Ο Μανώλης Διαμαντόπουλος που μας ξεναγεί λέει ότι τα σπίτια είναι σκεπασμένα με πλάκες φλύσχη που εδώ τον λένε κότζιακα, γιατί είναι ανθεκτική πέτρα και δεν γλιστράει. Με αυτόν είναι στρωμένα και τα περίφημα καλντερίμια του Ζαγορίου.

Στο Δίλοφο, ένα από τα πιο γοητευτικά δείγματα της πέτρας του Ζαγορίου, όλα έχουν τη «λίθινη» υφή και ατμόσφαιρα, τα καλντερίμια, τα σπίτια, οι εκκλησιές, οι μάντρες. Ακόμη και η γεύση ακούει εδώ στο όνομα «**Λίθος**». Έτσι ονόμασε ο Τάκης Κουνάβος

το πολύ νόστιμο εστιατόριό του, γνωστή εστία από όπου εκπορεύονται το καλό φαγητό και το ποτό στο Δίλοφο.

Όμως το πιο γοητευτικό καλντερίμι στο Ζαγόρι είναι η **Σκάλα του Βραδέτου**. Δεν έχει γίνει πουθενά αλλού ένα τέτοιο δημιούργημα για να το πατούν οι άνθρωποι και τα ζώα. Δεν είναι μόνο η δική του ομορφιά, αλλά και των τόπων που σε οδηγεί. Το πέτρινο Βραδέτο πρώτα και μετά η Μτελόνη, το πιο θεαματικό μπαλκόνι πάνω από τη βαθύτερη «ρυτίδα» της Γηραιάς Ηπείρου, το **φαράγγι του Βίκου**, το επίκεντρο του γεωπάρκου που σου κόβει την ανάσα.

Απέναντι, στην άλλη όχθη του φαραγγιού, βρίσκεται το Μονοδένδρι, και αυτό από τα πιο γοητευτικά χωριά του Ζαγορίου. Το καλντερίμι από το χωριό πηγαίνει μέχρι το μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής, μια συνέχεια και αυτό των κάθετων τοίχων του φαραγγιού που γκρεμίζονται από τομα έως την κοίτη του Βοϊδομάτη. Όλα είναι εξάρσεις της πέτρας, όπως και οι περίτεχνοι φυσικοί σχηματισμοί στην Οξυά, λίγο πιο έξω από το Μονοδένδρι. **Πέτρα και φως, φυσικό και εσωτερικό, σκληρό και ομορφιά, εφήμερο και αιώνιο.**

Νέα στοιχεία στη Βουλή για τις ναζιστικές θηριωδίες

Στη Διακομματική Κοινοβουλευτική Επιτροπή για τη διεκδίκηση των γερμανικών οφειλών παραδόθηκε φάκελος που αποτελεί μέρος έρευνας του Γιαννιώτη ιστορικού ερευνητή **Αλέκου Ράπτη** για την καταστροφή εκατοντάδων χωριών των Ιωαννίνων και τη σφαγή αμάχων το 1943-44 από την 1η Γερμανική Μεραρχία Ορεινών Καταδρομών «Εντελβαίς»

Του ΦΙΛΗΜΟΝΑ ΚΑΡΑΜΗΤΣΟΥ

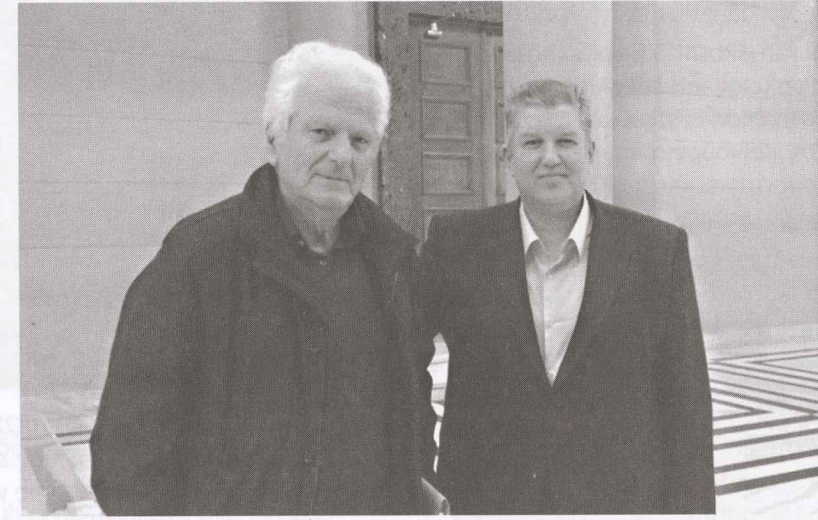
Νέο πρωτότυπο υλικό για τα εγκλήματα των ναζιστικών δυνάμεων κατοχής το '43-44 στη χώρα μας έχει πλέον στα χέρια της η Βουλή. Πριν από λίγες μέρες ο βουλευτής Ιωαννίνων του ΣΥΡΙΖΑ Γιάννης Καραγιάννης κατέθεσε στον πρόεδρο της Διακομματικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής για τη διεκδίκηση των γερμανικών οφειλών, Τριαντάφυλλο Μηταφίδη, φάκελο με στοιχεία από τη δράση της 1ης Γερμανικής Μεραρχίας Ορεινών Καταδρομών «Εντελβαίς» κατά αμάχου πληθυσμού στα χωριά των Ιωαννίνων το 1943-1944.

Ο φάκελος αποτελεί μέρος έρευνας του Γιαννιώτη ιστορικού ερευνητή Αλέκου Ράπτη και έχει κατατεθεί απ' τον ίδιο, τον Νοέμβριο του 2002, στον τότε ανώτατο εισαγγελέα της Γενικής Εισαγγελίας του Ντόρτμουντ, επικεφαλής της κεντρικής υπηρεσίας διεκπεραίωσης υποθέσεων εθνικοσοσιαλιστικών μαζικών εγκλημάτων. Πρόκειται για συνταρακτικά στοιχεία στα οποία προστέθηκαν και νέα όλο αυτό το διάστημα, προϊόν επιτόπιας έρευνας και εκατοντάδων προσωπικών μαρτυριών θυμάτων και απογόνων τους, σε δεκάδες χωριά των Ιωαννίνων που γνώρισαν την καταστροφή από το πέρασμα του γερμανικού στρατού.

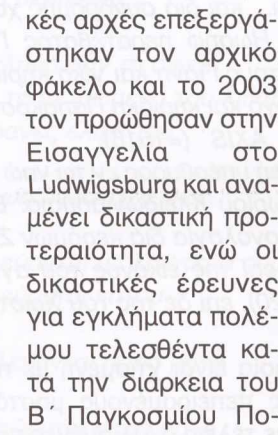
Το υλικό

Ο 50χρονος Αλέκος Ράπτης είναι από τους πλέον γνωστούς ερευνητές στην περιοχή της Ηπείρου, τη συνεργασία του οποίου έχουν αξιοποιήσει ως σήμερα σημαντικοί ιστορικοί και δημοσιογράφοι που ασχολούνται με τη δεκαετία του '40. Έχει δημοσιεύσει πρωτογενές υλικό από τον εκτοπισμό της εβραϊκής κοινότητας των Ιωαννίνων και έχει αναδείξει πολλές πτυχές της εγκληματικής δράσης των ναζί στην περιοχή.

«Οι γερμανικές εισαγγελι-

Ο βουλευτής Ιωαννίνων του ΣΥΡΙΖΑ Γιάννης Καραγιάννης κατέθεσε στον πρόεδρο της Επιτροπής, Τριαντάφυλλο Μηταφίδη, τον φάκελο.

Ο Γιαννιώτης ιστορικός-ερευνητής Αλέκος Ράπτης

κές αρχές επεξεργάστηκαν τον αρχικό φάκελο και το 2003 τον προώθησαν στην Εισαγγελία στο Ludwigsburg και αναμένει δικαστική προτεραιότητα, ενώ οι δικαστικές έρευνες για εγκλήματα πολέμου τελεσθέντα κατά την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έχουν ανατεθεί πλέον στην Εισαγγελία του Μονάχου» μας λέει στη συνάντηση που είχαμε, στη διάρκεια της οποίας τον έπαιναν στο τηλέφωνο κάτοικοι από ορεινά χωριά των Ιωαννίνων που του έχουν διηγηθεί τις τραγικές ιστορίες των οικογενειών τους.

Οι αριθμοί που αναφέρει είναι τραγικοί: «Συνολικά από τα μέχρι τώρα στοιχεία που συνεχώς συγκεντρώνω και τα εντάσσω στον αρχικό φάκελο για τα εγκλήματα πολέμου της «Εντελβαίς» προκύπτει ότι στον Νομό Ιωαννίνων η 1η μεραρχία ορεινών καταδρομών «Εντελβαίς» το 1943 και το 1944 κατέστρεψε και έκαψε 342 χωριά και 6.804 οικίες, ενώ δολοφόνησε 2.660 άμαχους πολίτες. Οι ναζί δολοφόνοι της «Εντελβαίς», που αιματοκύλησαν τα χωριά μας, στο Πωγώνι,

στο Ζαγόρι, στο Κεφαλόβρυσο, στο Αηδονοχώρι, στους Ασπραγγέλους, στο Γρεβενίτι, στη Μηλιά Μετσόβου, στους Λιγκιάδες, στην Αγία Αναστασία (Πλαίσια), στην Μουσιωτίτσα, καθώς και δεκάδες άλλα χωριά, παραμένουν μέχρι σήμερα ατιμώρητοι και ουδείς εξ αυτών δικάστηκε από ελληνική ή διεθνή δικαστήριο. Η παρακαθήκη που μας άφησαν οι νεκροί, τα αθάνα θύματα των χωριών στον Νομό Ιωαννίνων, που ζητούν ηθική και ιστορική δικαίωση, είναι να μην ξεχάσουμε ποτέ» τονίζει ο κ. Ράπτης.

Ο Γιάννης Καραγιάννης δεν ασχολείται τυχαία με το θέμα, αφού κατάγεται από ένα χωριό που καταστράφηκε από τον γερμανικό στρατό. Μιλώντας στην «Εφ. Συν.» αναφέρει: «Είμαι συγκλονισμένος από το περιεχόμενο του φακέλου για τις θηριωδίες των ναζί στην Ήπειρο και ιδιαίτερα φορτισμένος γιατί κατάγομαι από το χωριό Ασπραγγέλοι Ζαγορίου, που κήκε ολοσχερώς από τους Γερμανούς το καλοκαίρι του '43, ως αντίποινα αντιστασιακής δράσης. Θεώρησα υποχρέωσή μου την παράδοση της εν λόγω μελέτης στη Βουλή των Ελλήνων, ώστε να αποτελέσει μέρος του απαραίτητου ιστορικού υλικού τεκμηρίωσης για το μεγάλο ζήτημα των αποζημιώσεων. Εκείνο όμως που προέχει πάνω απ' όλα είναι η διατήρηση της ιστορικής μνήμης και η ενημέρωση των νέων γενιών για τις βαρβαρότητες του φασισμού».

Θυμούνται

Είναι αξιοσημείωτο ότι όσο περνάνε τα χρόνια, η μνήμη δεν υποχωρεί, αλλά, αντίθετα, μοιάζει να ξαναζωντανεύει. Όλο και περισσότεροι κάτοικοι των χωριών των Ιωαννίνων, όπου κι αν ζουν σήμερα, αισθάνονται την ανάγκη να μιλήσουν για όσα έζησαν ή να καταγράψουν την τοπική ιστορία και να τιμήσουν τους νεκρούς τους. Κάθε χρόνο, ακόμα και σε μικρούς οικισμούς, διοργανώνονται μικρές τελετές μνήμης και βλέπεις ότι το χωριό έχασε πέντε, δέκα ή είκοσι ανθρώπους που το μόνο που έκαναν ήταν απλώς να ζουν τη ζωή τους εκεί που ο γερμανικός στρατός ήθελε να φτιάξει μια «ζώνη ελέγχου». Και το έκανε σκοτώνοντας μαζικά και βάρβαρα αμάχους.

Τα τραγικά γεγονότα σε χωριά όπως στο Κομμένο της Άρτας ή τη Μουσιωτίτσα των Ιωαννίνων με τους εκατοντάδες νεκρούς έχουν πάρει τη θέση τους στο εθνικό μας μαρτυρολόγιο. Υπάρχουν όμως κι εκατοντάδες άλλα χωριά σε όλη την Ελλάδα που βίωσαν την απώλεια και το θάνατο. Και η δικαίωση της μνήμης τους δεν έχει έρθει ακόμα...

(Από την «Εφημερίδα των Συντακτών» 9-2-2016)

Αγιογραφίες στο εξωκκλήσι Αγίου Αθανασίου Κλειδωνιάς

Το χωριό Κλειδωνιά¹, βρίσκεται στο βορειοδυτικό άκρο της επαρχίας Ζαγορίου, στα όρια Επαρχίας Κονίτισης, χτισμένο σε μια ωραιότατη και πανταχόθεν ελεύθερη θέση, (υψόμ. 880 μ.).

Η Κλειδωνιά παλιότερα λέγονταν Κλειδωνιάουστα, σίγουρα θα έχει κάποια σχέση με τη βραχοσπηλιά στο φαράγγι του Βοϊδομάτη, γνωστή μέχρι σήμερα με την ονομασία «Κλειδί»².

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οι κάτοικοι του χωριού, χρόνο με το χρόνο, κατέβαιναν –για λόγους ασφαλείας και ευκολίας, ο αυτοκινητόδρομος έγινε πριν λίγα χρόνια–, στη θέση «Καλύβια», όπου μετέτρεπαν τις καλύβες σε σπίτια ή έχτιζαν καινούργια και σχηματίστηκε ένας νέος αξιόλογος οικισμός που ονομάστηκε «Κάτω Κλειδωνιά».

Πριν 15-20 χρόνια άρχισε η κατασκευή του αμαξιτού δρόμου Κάτω Κλειδωνιά-Άνω Κλειδωνιά. Έτσι οι κάτοικοι σιγά-σιγά και δειλά-δειλά, ξεκίνησαν να ξαναγυρίζουν στις παλιές εστίες τους, τις οποίες επισκεύαζαν ή έχτιζαν καινούργιες, μάλιστα λόγω της ωραίας θέσεως του χωριού, δείχνουν ενδιαφέρον, αγοράζοντας οικοπέδα, και μη Κλειδωνιώτες.

Η Κλειδωνιά λοιπόν, λόγω των ανωτέρω προτερημάτων της συν ο εύφορος κάμπος της κάτω στο Βοϊδομάτη, είχε αναπτύξει, μεταξύ των άλλων αξιόλογο πολιτισμό, όπως φαίνεται και από τα αξιόλογα Μνημεία της, εκκλησίες, μοναστήρια, σχολεία, σπίτια.

Ένα απ' αυτά τα Μνημεία, είναι και το ξωκκλήσι του Αγίου Αθανασίου, που βρίσκεται εκατό μέτρα προ της εισόδου του χωριού, καθώς ανεβαίνουμε από τα Καλύβια, θεμελιωμένο το 1616 μ.Χ. στην καλύτερη πανοραμική θέση, πάνω στο στερεώτερο σημείο του ασάλευτου ριζωμένου βράχου, πέτρα στην πέτρα:

«† ΑΓΕΡΘΗ (SIC) [...] ΩΘΗ(OC) Κ(ΑΙ) ΠΑΝCΕΠΤΟΣ ΝΑ(OC) ΤΟΥ ΕΝ Α(ΓΙΟΙC) ΠΑΤΕΡ(OC) Κ(ΑΙ) ΙΕΡΑΡΧΟΥ ΑΘΑΝΑ(ΙΟΥ) Κ(ΑΙ) ΑΡΧΗΕΠΗ(C)ΚΩ (ΟΥ) ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ(ΑC): Δ' ΕΥCΗ Τ(ΩΝ) ΔΟΥΛΟΝ ΤΟΥ Θ(ΕΟ)Υ CΤΑΜΑΤΗ ΔΑΥΝΗ(:) Κ(ΑΙ) ΚΗ/ΡΚΗΝΤΟΥ: ΚΑ(Ι) (Δ)ΗΑ CΥΝΔΡΟΜΗC ΧΟΡ(ΑC:) Ε(Κ) Λητω Ν (Ι) ΑΒΗCΤΑ: † ΑΡΧΗΕΡΑΤΕΒΟ (Ν) Τ (ΩΨ) ΕΠΗCΚΩΠΟΥ ΗΑCΩΦ/ ΗΕΡΑΤΕΒΟ (Ν) Τ(ΩΝ): ΠΑΠΑΚΟCΤΑ ΚΑΙ ΠΑΠΑΘΕΟΔΟCΙ: Κ(ΑΙ) ΠΑΠΑΔΗΜΟ(Υ): (Κ(ΑΙ) ΓΗΑΝΗ: Κ(ΑΙ) ΝΗΚΟ(Υ) ΚΗΡΗΑΚΗ Κ(ΑΙ) Τ(ΩΝ) ΧΟΥΕΑΦΟΝ Α(ΥΤ)ΟΥ (:) ΔΗΜΟΙΤΡΗ. Κ(ΑΙ) Θ(ΕΟ)ΔΟΡΕ / Κ(ΑΙ)ΚΟCΤΑ: ΕΤΕΛΗΩΡΗΝ: ΜΗΝΗ: ΩΚΤΟΒΡΙΟΥ: ΕΠΗ ΕΤΕΙ ΖΡΚΣ, ΑΧΙΖ:»

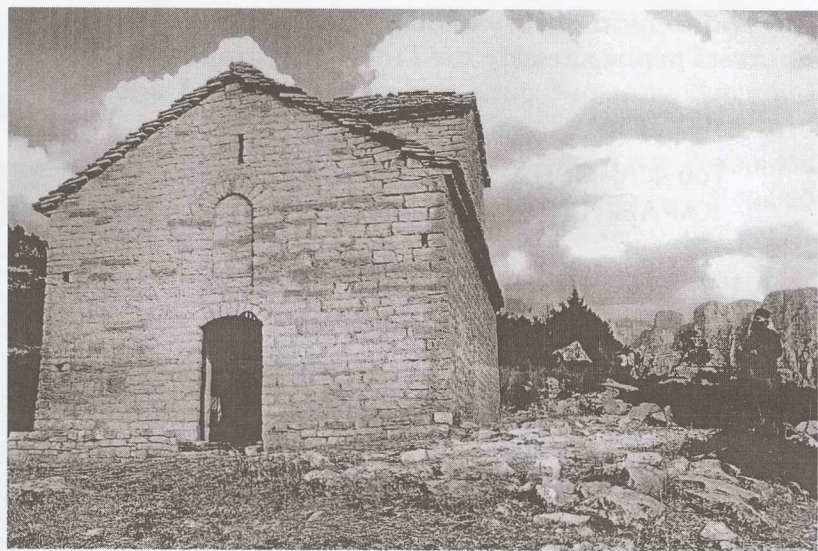
* Δημήτρης Τριανταφυλλοπούλου: «Εκκλησιαστικά Μνημεία στην Κλειδωνιά Κονίτισης» (Ανάτυπο από τα Ηπειρωτικά Χρονικά» (Γ΄, 1975). Ιωάννινα 1978.

Σημειώσεις εκτός κειμένου

Καλύτερα, κατά την καθαρογραφική του παρόντος, να τεθεί η ως άνω υπέρθυρος επιγραφή, όπως την ανέγραψε ο Χρήστος Ι. Σούλης στο άρθρο του «Επιγραφαι και Ενθυμήσεις Ηπειρωτικά» που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» έτους 1934, σελ. 67, η οποία έχει ως εξής:

Αγιογραφία στο εξωκκλήσι Άγιος Αθανάσιος Κλειδωνιάς.

«ΜΝ ΟΥΛΙΟΣ ΕΤΙ ΖΡΚ Γ΄
(= μην Ιούλιος έτει 7123=1615)

Επιγραφή διά κεράμων επί της νοτίας πλευράς του αυτού ναού.

13

(1616) Ανεγέρθη ο θηρος και πάνσπετος ναός του ιεράρχου Αθανασίου και Αρχιεπισκόπου Αλεξανδρίας δεύση των δούλων του Θεού Σταμάτη, Δάφνης και... και διά συνδρομής χώρα Λικτωνιάβιστα αρχιερατέβωτος επίσκοπου Ηωσήφ ηερατέβωτος Παπακόστα και παπα θεωδόσι και παπαδήμο τους Γιάνη και νίκο κηριάκη και κάνι κιρικίνις των αδελφών αυτόν Γιώργο και κηριάκη Παπακόστα ετεληωγη μηνή ωκτοβρίου ιθ επί έτει ΖΡΚS' AXIS' (=1616).

Επιγραφή υπέρθυρος εν τω ναώ του αγίου Αθανασίου κειμένω δυτικώς του χωριού Κλειδωνιάουσια. Επί του τρούλου του ναού τούτου υπάρχει χρονολογία διά κεράμων ΖΡΚΑ (=1613).

Επίσης επί της εικόνας του αγ. Νικολάου υπάρχει η χρονολογία ΖΡΛ' (=1620), επί δε της του Χριστού ΖΡΛΑ (=1621)».

Η εκκλησία είναι χτισμένη με πολύ μεράκι από τους καλύτερους επιλεγέντες πεπειραμένους μαστόρους των χωριών της επαρχίας Κονίτισης, με τέλεια σκαλισμένες πέτρες του τόπου, ώστε οι τοίχοι της με το ριζωμένο βράχο, δεν ξεχωρίζουν, έγιναν ένα, που δεν πρόκειται, φυσιολογικά τουλάχιστον, να καταρρεύσουν από το πέρασμα του χρόνου, ακόμη και αν ο μη γένοιτο, καταστροφεί η από σχιστολιθικές πλάκες στέγη της.

Εσωτερικά του ναού όλες οι πλευρές του καλύπτονται από αγιογραφίες, δυστυχώς δεν διεσώθηκαν όλες. Ο πανδαμάτωρ χρόνος, κάποτε και με τη συνεργασία.... ανθρώπων, υπέστησαν σοβαρές ζημιές. Εν πάση περιπτώσει και με τις εναπομείνουσες μέχρι σήμερα αγιογραφίες, μπορεί κάθε καλοπροαίρετος επισκέπτης-προσκυνητής, καταβάλλοντας κάποια επιπλέον ειδική προσπάθεια να διαπιστώσει τη νοοτροπία των αγιογράφων Δημητρίου, Θεοδώρου και Κωνσταντίνου –άραγε από πού να κατάγονταν, δυστυχώς δεν υπάρχουν περισσότερα στοιχεία που θέλησαν μαζί με τα πρόσωπα των αγίων, να ζωγραφίσουν και το φυσικό περιβάλλον γύρω τους. Γιατί, ερχόμενοι –ίσως για πρώτη φορά– σ' αυτόν τον τόπο, να εντυπωσιάστηκαν από την υπέροχη άγρια φυσική ομορφιά του τοπίου! Τα επιβλητικά βουνά του Παπίγκου, στολισμένα με τα αιωνόβια ευσταλή βαθυπράσινα, αειθαλή μурτζίνια. Και ίσως, κάποια μέρα θ' αποφάσιζαν να πάνε να τα ιδούν και από κοντά. Σίγουρα δε εκεί θα εξεπλάγησαν από την πλούσια άγρια πανίδα: λύκους, αρκούδες, αγριογούρουνα, πέρδικες πουλιά και άλλα.

Έτσι, όταν άρχισαν να αγιογραφούν το ναό του Αγίου Αθανασίου θέλησαν μαζί με τους αγίους ν' αποθανάτισουν, ό,τι πολύ τους εντυπωσίασε χωρίς βεβαίως οι αγιογραφίες να υποβιβασθούν και να χάσουν την ταυτότητά τους.

Κατ' αρχήν ο θεατής προσκυνητής βλέπει μόνον τα πρόσωπα των αγίων και έπειτα σαν να πατάει ένα μικροσκοπικό κουμπί, βλέπει, σαν σε μαγική εικόνα, τα βουνά του Παπίγκου, την «Κούλα» της Κλειδω-

νιάς τα θαλερά μуртζίνια, δρυς, πουνράνια και πολλά άλλα **αγριό-δενδρα** κι' έπειτα κοιτάζοντας με μεγαλύτερη ακόμη προσοχή, παρά την επέμβαση του πανδαμάτωρος χρόνου, διακρίνει την επίσης πλούσια χλωρίδα, ιδίως τα ποικιλόχρωμα αγριολούλουδα, ψάλλοντες με τον Δαβίδ:

... Αινείτε τον Κύριον εκ της γης,
δράκοντες και πάσαι άβυσσοι΄
πυρ, χάλαζα, χιών, κρύσταλλος,
πνεύμα καταιγίδος, τα ποιούντα
τον λόγον αυτού.
τα όρη και πάντες οι βουνοί,
ξύλα καρποφόρα και πάσαι κέδροι.
Τα θηρία και πάντα τα κτήνη,
ερπετά και πετεινά πτερωτά»

(ψαλμ. 148, 7, 8, 9, 10)

Καθήκον λοιπόν και υποχρέωσις, τόσο της Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και οποιασδήποτε άλλης αρμόδιας Υπηρεσίας, όσο και των εναπομεινάντων κατοίκων της Κλειδωνιάς, ακόμη και των φίλων της, πάση θυσία, να προστατεύσουν τα Ιερά αυτά Μνημεία του τόπου μας.

Γιατί, όπως τόσο έντονα και διαπεραστικά γράφει ο ποιητής Γ. Ρίτσος:

«Δω πέρα η κάθε πόρτα έχει πελεκημένο ένα όνομα
κάπου από τρεις χιλιάδες τόσα χρόνια,
κάθε λιθάρι έχει ζωγραφισμένον έναν άγιο
μ' άγρια μάτια και μαλλιά σκοιέννια...

Ετούτο το τοπίο είναι σκληρό σαν τη σιωπή,
σφίγγει στον κόρφο του τα πετρωμένα του λιθάρια,
σφίγγει στο φως τις ορφανές ελιές του
και τ' αμπέλια του...

Ο δρόμος χάνεται στο φως... Μονάχα φως.

Αυτά τα δένδρα δεν βολεύονται με λιγότερο ουρανό,
αυτές οι πέτρες δεν βολεύονται κάτω
απ' τα ξένα βήματα,
αυτά τα πρόσωπα δε βολεύονται παρά μόνο
στον ήλιο,
Αυτές οι καρδιές δε βολεύονται παρά μόνο
στο δικίο».

Ιωάννης Γ. Παπαϊωάννου,
Πάπιγκον, Χριστούγεννα, 2010

1. Όταν λέμε εδώ «Κλειδωνιά», εννοούμε το παλιό χωριό, όπως τελευταία το ονόμασαν Άνω Κλειδωνιά, και όχι την Κάτω Κλειδωνιά, που είναι επί της Εθνικής Οδού Ιωάννινα-Κόνιτσα-Κοζάνη, που παλιότερα λέγονταν «Καλύβια», γιατί τα σπιτικά (καλύβια) που ήσαν χτισμένα εκεί, χρησίμευαν ως αποθηκευτικοί χώροι, όπου οι κάτοικοι της Κλειδωνιάς, εναπόθεταν προσωρινά τα προϊόντα τους, ενίοτε δε, και κυρίως, όταν καλλιεργούσαν τα χωράφια τους στον κάμπο, προς αποφυγή του κόπου και το χάσιμο του χρόνου ν' ανεβοκατεβαίνουν τον πολύ ανηφορικό και κουραστικό δρόμο προς το χωριό, διανυκτέρευαν στα Καλύβια.

2. Πριν είκοσι περίπου χρόνια οι καθηγηταί των Πανεπιστημίων Southampton, και Cambridge της Αγγλίας και Helen Higgs, με ομάδα φοιτητών, έκαμαν ανασκαφές σ' αυτή τη σπηλιά. Βρέθηκαν πολυάριθμα οστά, υπολείμματα των κυνηγετικών επιτυχιών των προϊστορικών αυτών ανθρώπων. Επίσης και πολλά λίθινα εργαλεία. Η πανίδα της εποχής εκείνης (15.000-8.000 π.Χ.) που συμπίπτει με το τέλος της τελευταίας παγετώδους περιόδου, ήταν πολύ πλούσια και οι προϊστορικοί κυνηγοί επικέντρωναν τὸ ενδιαφέρον τους στα αγριόγινδα (*Paricapra paricapra*), στους αλπικούς αιγάγρους (*capra idex*) και στα ελάφια (*Cervus elaphus*), είδη που αφθονούσαν την εποχή εκείνη στην ευρύτερη περιοχή. Ως υλικό για την κατασκευή εργαλείων, χρησιμοποιούσαν τον πυριτόλιθο που συνέλεγαν από επιλεγμένες θέσεις στα γύρω βουνά, καθώς και τα οστά των ζώων που θήρευαν...». Βλ. α) «Οικοτουριστικός Οδηγός ΚΟΝΙΤΣΑΣ-ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΩΝ» της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ιωαννίνων, Ηπειρος Α.Ε., Επιμέλεια Χαριτάκη Παπαϊωάννου, Ιωάννινα 2008, σελ. 27). β) Ανέκδοτη εργασία Ι. Γ. Παπαϊωάννου «Βοϊδομάτης, χωροχρονικό οδοιπορικό», Κόνιτσα 1994. γ) Φ. Πέτσα, «Νιάουστα-Γλυτουνιαύστα» Θεσ/νίκη 1966 (ανάτυπο του Ζ΄ τόμου των «Μακεδονικών»).

Το παραπονεμένο εκκλησάκι

Γύρω γύρω από το χωριό μου υπάρχουν μικρές εκκλησίες που είναι σωστά συντηρημένες και περιποιημένες, τα γνωστά εξωκλήσια. Μία όμως από αυτές, πάνω από το χωριό μας, στέκεται με το ζόρι στη θέση της. Οι τοίχοι της θέλουν επισκευή και από τη στέγη της μπαινεί το νερό της βροχής.

Στο πανηγύρι του χωριού, τ' Αι Λιος, ο ιερέας της ενορίας μίλησε στους χωριανούς για τα προβλήματα αυτού του εξωκκλησιού: «Το εξωκκλήσι των Ταξιάρχων δεν μπορεί να περιμένει άλλο, θα καταστραφεί» είπε ο ιερέας και σήκωσε το βλέμμα του προς τον βορρά.

Όλοι τότε σκέφτηκαν ότι έπρεπε να βοηθήσουν το μικρό εκκλησάκι να μην καταρρεύσει. Μερικοί πρόσφεραν χρήματα από το υστέρημά τους για να αγοραστούν τα υλικά και να πληρωθούν οι μαστόροι. Άλλοι ανέλαβαν να κουβαλήσουν το νερό για τη λάσπη και άλλοι τα ξύλα της στέγης. Οι προσφορές συνεχίστηκαν με εικόνες και τάματα. Η εκκλησιαστική επιτροπή φρόντισε να εξασφαλίσει φορτηγά ζώα για την μεταφορά των υλικών στο ανηφορικό μονοπάτι. Οι εργασίες συνεχίστηκαν με ενθουσιασμό όλο το καλοκαίρι χωρίς κανέναν να διαμαρτυρηθεί ή να βαρυγκωμήσει.

Στις 8 Νοεμβρίου, στην γιορτή των Ταξιάρχων Μιχαήλ και Γαβριήλ, ξαναχτύπησε χαρμόσινα η καμπάνα καλώντας τους χωριανούς να ανηφορίσουν. Τότε, μικροί και μεγάλοι, ανταποκρίθηκαν πρόθυμα για να γιορτάσουν μαζί και την επισκευή της μικρής εκκλησίας μας. Όλοι, φουσκώνοντας από περηφάνια και πίστη, ευχήθηκαν χρόνια πολλά και οι Άγιοι προστάτες του εξωκκλησιού να δίνουν στους χωριανούς δύναμη και υγεία από ψηλά.

Το καθαρό μονοπάτι, η εικόνα της εκκλησίας στο πλάι της Γραδίστας, η θέα του χωριού και του Ζαγοριού από ψηλά, αποζημιώνουν τους επισκέπτες που άρχισαν να ανεβαίνουν προς την εκκλησία για να προσκυνήσουν, αφού πλέον αποτελεί αξιοθέατο του μικρού χωριού μας.

Σας ευχαριστώ χωριανοί.
Γενάρης του 2016

(Το παραπάνω κείμενο αποτέλεσε θέμα εργασίας μαθητών δημοτικού σχολείου της πόλης. Το θέμα της εργασίας ήταν να παρουσιάσουν οι μαθητές ένα άρθρο για μια τοπική εφημερίδα σημαντικό, ενδιαφέρον ή ασυνήθιστο, έτσι ώστε κάποιος να θέλει να το διαβάσει. Θεωρώ ότι αποτυπώνει την σχέση, την επίδραση και τα βιώματα των παιδιών του Ζαγοριού όταν έρχονται σε επαφή με τα χωριά τους. Τα χωριά που δικαιούνται να τα παραλάβουν από τους μεγάλους σε άριστη κατάσταση).

Για την αντιγραφή και επιμέλεια
Θωμάς Γρ. Ράπτης

Εισαγωγή επιμελητή

Ένας Έλληνας λοχαγός Μηχανικού, γαλλοσπουδασμένος, ο Βασ. Νικολαΐδης, το 1850 περιηγήθηκε τις τουρκοκρατούμενες ακόμη ελληνικές βόρειες περιοχές (Θεσσαλία, Μακεδονία, Ήπειρο, κ.λπ.) εκτελώντας αποστολή του ελληνικού Υπουργείου Στρατιωτικών υπό τον στρατηγό Σπύρο Μήλιο (1800-1880). Οι χειρόγραφες σημειώσεις που παρέδωσε εκδόθηκαν με λινοτυπία από τον στρατηγό σε ελαχιστο αριθμό αντιτύπων το 1851. Σήμερα είναι δυσεύρετες και συλλεκτικές. Έχουν τον τίτλο «**Στρατιωτική γεωγραφία της ευρωπαϊκής Τουρκίας, και ιδίως των ομόρων της Ελλάδος επαρχιών, ήτοι Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Ηπείρου και Αλβανίας**», εν Αθήναις 1851, και περιέχουν πλήθος πληροφορίες (κοινωνικές, οικονομικές, γεωγραφικές, οικιστικές, πληθυσμιακές, φρονήματος κτλ.), χρήσιμες στους τότε στρατιωτικούς και άκρως ενδιαφέρουσες στους τωρινούς ιστορικούς. Μεταξύ άλλων, παραδίδει πολλά τέτοια γενικά στοιχεία και για την **επαρχία Ζαγορίου**, την οποία ονομάζει και **Ζαγορίτσα** σε άλλο σημείο των σημειώσεων του. Καταχωρώ στη συνέχεια αυτολεξεί το σχετικό κεφάλαιο, μεταγγραμμένο από μένα μονοτονικά, το οποίο είναι πλήρως κατανητό και τώρα, αν και είναι γραμμένο στην τότε καθαρεύουσα. Ιδού το σχετικό κείμενο:

.....
(σελ. 1091 έως 1101 του χειρογράφου)

§199. (Περί της επαρχίας Ζαγορίου). Η ορεινή εκείνη ήτις το πάλαι καλουμένη Περραιβία διακρίνεται σήμερον υπό το όνομα Ζαγόρι (σημαίνουν εις την σλαβικήν γλώσσαν, πέραν όρους), κατέχει τας δυτικές υπωρείας των δευτερουσών δειράδων του Πίνδου, κειμένη μεταξύ της επαρχίας Μετσόβου, απ' ης χωρίζεται διά του ρεύματος Βουτζά' της επαρχίας Ιωαννίνων, απ' ης αποσπάται διά του όρους Μιτζικέλι και των επαρχιών Πωγωνιανής και Κονίτζης, από τας οποίας χωρίζεται διά του ποταμού Βοϊδομάτι.

Σύμπασα η χώρα αύτη, συνιστάμενη εκ διαφόρων δειράδων μικρών και μεγάλων του Πίνδου, διαχωριζομένων διά τινων στενών και τερπνών κοιλάδων, σύγκειται εκ 46 χωριών, διοικουμένων επί τα μάλα ευπροσίτων και εις την ανθρώπινον ζωήν προσφόρων σημείων, τα πλείστα των οποίων κατέχουσιν ορεινά και οχυρά μέρη.

(**Χωρία Ζαγορίου**) Τα χωρία ταύτα εισί τα ακόλουθα:

1) Τσεργέσι (ομού μετά του Σιέλι)	600
2) Φλαμπουράρι	500
3) Γρεβενίτι	1000

ΙΣΤΟΡΙΚΑ**Η επαρχία του Ζαγορίου το 1850**

4) Μακρύνον	400
5) Λάιτζα (και μικρόν Παλαιοχώρι)	2000
6) Δομπρίνοβον	500
7) Λεπνίτζα	700

(Απαντες οι κάτοικοι των 7 τούτων χωριών εισί Ρωμαιοί', οίτινες διά της επιμίσιας των μετά των Ελλήνων απώλεσαν ήδη και γλώσσαν και ήθη και έθιμα)

8) Δερσενίκον	400
9) Καβαλάρι	200
10) Καμιά	200
11) Καλωτά	600
12) Μανασή	300
13) Ντσουντίλλα	700
14) Μπούλτζι	400
15) Δοβρά	1000
16) Δραγάρι	400
17) Δόλιανι	300

18) Λιασκοβίτζι (πατρίς του Κλωνάρη)	750
19) Φραγγάδες	500
20) Στολωβόν (ίσως Λωβωχώρι)	300

21) Νεγάδες	500
22) Τσεπέλοβον	800
23) Καπέσσοβον	260
24) Μπάγια	500
25) Σοποτζέλι	350
26) Κουκούλι	500
27) Βραδέτο (υψηλότατον)	150
28) Σκαϊνέλι	600
29) Μονοδένδρι	750
30) Αι δυο Βιτζαι	500

31) »	—
32) Τσερβάρι	650
33) Αρτσίστα	600
34) Άνω Σουδενά	650
35) Κάτω Σουδενά	500
36) Άνω Ρεβένια	300
37) Κάτω Ρεβένια	350
38) Μαυροβούνι	200
39) Πάπιγγο	700
40) Βουταϊκό	200
41) Αλή-Ζοτ-Τσεφλίκι	100
42) Λεγγιάδες (μεσημβρινώς του Καβαλάρη)	200
43) Βοβούσα (αρκτικώς των Βλαχοχωριών)	200
44) Παλαιοχώρι (της Λαϊτζης)	100
45) Αγία Μονή	50
46) Μεσοβούνι (παρά τω Μαυροβούνι)	100

Το όλον κάτοικοι Έλληνες 21.560
(Σ.Σ.: Οι αριθμοί σημαίνουν ελληνικές ψυχές).

(**Κάτοικοι Ζαγορίου**) Εκ των 21.560 κατοίκων, οι μεν άνδρες, εγκαταλείποντες τον άγονον τόπον της γεννήσεώς των τόπον, αποδημούσιν εις την αλλοδαπήν, μετερχόμενοι το εμπόριον και τας τέχνας, και διάφορα άλλα μέσα ζωής, απ' ων πορίζονται χρήματα επανέρχονται εις τας προσφιλείς κοιλάδας των, τερπνόμενοι εν των μέσω των ωραίων οικογενειών των.

Επιμέλεια Θωμά Β. Ζιώγα

(**Εργατικότητα αυτών**) Ουδέμία δυσκολία επαρκεί εις το να οπισθοδρομήση τας επιχειρήσεις των ενεργητικών και φιλοπόνων τούτων ανδρών, οίτινες μεγαλέμποροι εις τινες ευρωπαϊκάς πόλεις ή απλοί ξενοδόχοι εις τα απώτατα της Τουρκίας μέρη, αποδημούσι, κερδίζουσιν, ωφελοῦσιν εαυτούς και τους πλησίον των και παρέχουσι τη πατρίδι αυτών μέσα ευζωίας, πολιτισμού και παιδείας.

(**Πολιτισμός**) Διά τον λόγον τούτον, εις παν χωρίον ευρίσκονται αξιόλογα ευρωπαϊκά κτίρια, έπιπλα και πολυτέλεια' εκκλησίοι, δημόσιοι περίπατοι, πλατεΐαι, φυτεΐαι και σχολεία ελληνικά και αλληλοδιδασκτικά, τα οποία ωφέλησαν και ωφελοῦσιν οσημέραι την Μεγάλην Ελλάδα.

(**Γυναικες Ζαγορίου**) Αι γυναίκες του μέρους τούτου, κληρονομήσασαι πολλών εκ των αρετών της προμήτορός των, διαπρέπουσι δια της προς τους άνδρες των τρυφερότητος και υποκλίσεως, και ούχ' ήττον υποφέρουσι τας δεινάς συνεπειάς του προπατορικού αμαρτήματος, καταμοχθούσαι υπό το άγχος των φορτίων και τον κάματον του αρότρου και της σκαπάνης.

Ωραιοί και λευκαί ως νηρηίδες, ευκαμποι και ωκύποδες ως έλαφοι, καλλιεργούσι και εξημεροῦσι την άγονον και αχάριστον γην των, συνάπτουσαι τοις άνδράσι και κυρίως αυτών οίνον κράτιστον, οπώρας σπανίας και τροφήν υγιεινήν και απλήν. Εγκαταλελειμμένα δε επί μακρόν άνευ της ανδρικής προστασίας, συμπεριφέρονται θαρραλέως εν τη κοινωνία, αντικαθιστούσαι επιτυχώς τους απόντας συζύγους των εις πάσαν ανδρικήν εργασίαν και εις παν συναλλακτικόν του βίου έργον. Εις τοιούτον δε βαθμόν εσυνήθισαν εν τη γυναικεία κοινωνία, ώστε απέμαθον και των αρσενικών επιθέτων, λαλούσαι προς τους άνδρας δια των θηλυκών' είναι δε περίεργον ν' απαντά ο ξένος εις τας ερωτήσεις αυτών «*Πόθεν έρχεσαι; Τι χαμπέρια; Ξέρεις από την Βλαχιά, από την Πόλιν, από την Βιέννα;*», κ.λπ., εξεταζουσών περί των απόντων συγγενών.

(**Βιοτική Ζαγοριτών**) Παντός λόγου άξιος είναι και ο βίος των Ζαγοριτών διά την βασιλεύουσαν μεταξύ αυτών πατριαρχικήν αγωγήν, τιμώντων τους πρεσβυτέρους και υποτασσομένων τοις άρχουσι. Διά τούτο παν κοινωφελές έργον γίνεται και υπάρχει: οδοί, γέφυραι, υδραγωγεία, δεξαμεναί, νεκροταφεία, σχολεία, κ.τλ., ιδιαιζόντες κοσμούς την ανθρώπινήν θελήσει ανθούσαν ταύτην λιθοχώραν.

Πειθόμενοι τοιούτοτρόπως τοις ηγουμένοις αποτελούσιν ιδιαίτεραν τινα αριστοκρατικήν διοίκησιν υπό οικείων κανόνων και όρων οδηγούμενοι. Ουδέποτε προστρέχουσιν εις τουρκικά δικαστήρια' οι προύχοντες δικάζουσιν ειρηνοδικειακώς' εις δε την πόλιν των Ιωαννίνων υπάρχει συμβούλιον εκ των προκρίτων αυτών συνιστάμενον, διαλύον πάσαν μεταξύ των συμπολιτών των διαφοράν και συζητούν και αποφασίζουν περί παντός κοινού συμφέροντος.

(**Πολεμισταί Ζαγορίου**) Παρητηρήθη ότι εκ των ανδρών του Ζαγορίου τα 3/4 του όλου εισί πάντοτε απόντες' εκ των 21.560 κατοίκων του Ζαγορίου εάν υποτεθώσιν οι 5.000 άρρενες ακμαίοι, μόλις 1.250 εισί παρόντες, δυνάμενοι να φέρωσιν όπλα. Αντί τούτων όμως ο κατακτητικός επικουρικός στρατός θέλει ευρή χρήματα ικανά διά συνεισφορών προσγινόμενα, οικίας οχυράς και αναπαυτικάς, και γυναικάς δυναμένας να βοηθήσωσι τους πολεμιστάς δια όσης συνδρομής, εργαζόμεναι χρείας τυχοῦσης και ως σκαπανείς.

(**Οχυρότης Ζαγορίου**) Έκαστον χωρίον του Ζαγορίου αποτελεί εν χωριστόν φρούριον, δια την άλωσιν του οποίου ο Τούρκος χρεωστέι να συντάξη ακμαίαν πολιορκίαν, εις ην σπανίως δύνανται να μεταχειρισθή τηλεβόλα, διά το δύσβατον και μάλλον άβατον των μερών.

(**Φρόνιμα Ζαγοριτών**) Οι κάτοικοι του Ζαγορίου ώσιν οι μεγάλοι θιασώται της ελευθερίας, έτοιμοι να προσφέρουσι την ψυχήν αυτών υπέρ του λυτρωτού. Εάν δε άπαξ η νόσος της επαναστάσεως και του πολέμου εφαιπλώθη επί των οροφωλεών τούτων, δυσκόλως η οθωμανική κυβερνήσις δύναται να την εξαλείψη. Προς απόδειξιν των λεγομένων μου αναφέρω ότι κατά το 1847 ο Γκιουλέκας οχυρωθείς εις τινα των χωριών τούτων, και κατά το χωρίον Δολιανά (μολονότι δεν είναι οχυρόν) αντέστη επί πολύ εις ολόκληρον στρατόν του Σουλτάνου, αλλά μη προφθάσας να καταλάβη τα οχυρά χωρία υπεχώρησε. Πρέπει όμως να παρατηρηθή ότι οι κάτοικοι του Ζαγορίου διέκειντο εχθρικός κατ' αυτού, αι δε αμαζόνες μας, αντί συνδρομής, επέφερον αντιδράσεις εις τα κινήματά του.

§200 (πόλις Κόνιτζα).....

Σημειώσεις επιμελητή

1. «**Ρωμαιοίς**» ονομάζει τους βλαχόφωνους Έλληνες, οι οποίοι και «**Αρουμενοί**» αποκαλούνται μεταξύ τους.

Αθήνα, Νοέμβριος 2015
Θωμάς Β. Ζιώγας
Πολιτικός Μηχανικός
Email: thomasziogas@gmail.com

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ**Η «ΦΘΟΡΑ» του ΔΗΜ. ΤΣΕΚΟΥΡΑ από την ομάδα «ΡΕΟΝ» και το ΔΗΠΕΘΕ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ**

► **Με την ολοκλήρωση του φεστιβάλ «Χειμώνας με θέατρο, χορό, μουσική», το ΔΗΠΕΘΕ Ιωαννίνων συνεισφέρει αυτή την εβδομάδα με την καλλιτεχνική ομάδα «Ρέον» για την παρουσίαση της παράστασης «Η Φθορά».**

Με Γιαννιώτικη καταγωγή οι συντελεστές της (**Δημήτρης Τσεκούρας** κείμενο, **Ορέστης Τάσης** σκηνοθεσία) έχουν ξανασυναντηθεί στο ηπειρωτικό θέατρο σε παλαιότερες παραγωγές και συνεργασίες, όπως και ο ηθοποιός **Στάθης Κόκκορης** που ερμηνεύει τον ρόλο του Ραφαήλ Εσθητού. Συνοδεύει ζωντανά ο **Βαγγέλης Κηπουρός** (μπουζούκι).

Η παράσταση είναι μια ιδιότυπη ομιλία που λαμβάνει χώρα σε δημόσιους χώρους (καφενεία, λαϊκά στέκια κ.α.). Πρωτοπαρουσιάστηκε στο ιστορικό καφενείο Μουριά στα Εξάρχεια, στο κέντρο της Αθήνας το 2014. Ακολούθησαν παραστάσεις σε Θεσσαλονίκη και άλλες πόλεις της Ελλάδας.

Στα Γιάννινα, η παράσταση έγινε στα «Λιθαρίτσια» για 3 συνεχείς ημέρες, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη (9, 10, 11 Φεβρουαρίου), με μεγάλη συμμετοχή Γιαννιωτών.

«**Το Ζαγόρι μας**», εύχεται στο δικό μας Δημήτρη (γιο του ταμία μας Γιάννη Τσεκούρα) να μας χαρίσει κι άλλες τέτοιες πνευματικές απολαύσεις.

Τιμητική βράβευση

Στις 7/2/2016 ο Κυνηγετικός Σύλλογος Ζαγορίου έκοψε την πίτα του στους Ασπραγγέλους. Με την ευκαιρία αυτή βράβευσε και τον γηραιότερο εν ενεργεία κυνηγό κ. Στέφανο Γαλανόπουλο, Κατωσουδενιώτη, με αναμνηστική πλακέτα. Ο Πρόεδρος του Δ.Σ. του Κυνηγετικού Συλλόγου κ. Νόνας μίλησε για τον τιμώμενο και κάλεσε τον κ. Σκαματζούρα και τον κ. Μπρέχα της Ε' Κυνηγετικής Ομοσπονδίας Ιωαννίνων να παραδώσουν την τιμητική πλακέτα. Ο Στ. Γαλανόπουλος ξεπέρασε τα 60 χρόνια κυνηγετικής δράσης αρχίζοντας από τους Φιλιάτες και όπου αλλού υπηρέτησε σαν δάσκαλος. Εμείς του περιοδικού, που γευτήκαμε πολλές φορές μεζέδες απ' τα θηράματά του, ευχόμαστε υγεία και καλά κυνήγια.

«Το Ζαγόρι μας»

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΧΛΟΗΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΧΡΥΣ. ΚΟΥΡΤΗΣ

Ο μέσος άνθρωπος πιθανώς να θεωρεί τον εαυτό του σαν ένα ον ξεχωριστό από τον υπόλοιπο κόσμο, ικανό, εξ' αιτίας της ανώτερης νοημοσύνης του, να είναι μια αυτάρκης και ανεξάρτητη ύπαρξη. Του διαφεύγει ίσως το γεγονός, ή αγνοεί ότι εξαρτάται απόλυτα από άλλους οργανισμούς τόσο στη ζωή του όσο και στην υλική του ευμάρεια. Παρόλα αυτά η υψηλότερη νοημοσύνη του, τον καθιστά λιγότερο αλλά αντίθετα περισσότερο εξαρτημένο. Η εξάρτηση του ανθρώπου από τα φυτά και τα χόρτα, για τα απαραίτητα της ύπαρξής του ήταν, και θα είναι, μεγάλη από τότε που πρωτοεμφανίστηκε στον πλανήτη. Ορόσημο όμως στην πολιτιστική του άνοδο και την κοινωνική του συγκρότηση και γενικά στον εξανθρωπισμό του υπήρξε η ανακάλυψη και η εφαρμογή της καλλιέργειας. Τις πρώτες καλλιέργειες αποτελούσαν τα δημητριακά, που δεν ήταν τίποτε άλλο, από επιλεγμένα άγρια χόρτα και βότανα. Οι τρεις μεγάλες ανάγκες της ζωής του ανθρώπου –τροφή, ρουχισμός, καταφύγιο/στέγη– και ένα πλήθος άλλα χρήσιμα παράγωγα, εξοικονομούνται κατά μεγάλο μέρος από τα φυτά και τα χόρτα.

Παρόλα αυτά στην αντίληψη πολλών ανθρώπων, η χλόη, το γνωστό μας γρασίδι είναι το πιο ταπεινό είδος του φυτικού βασιλείου. Κι όμως ένας κόσμος χωρίς χλόη θα ήταν μια απέραντη έρημος, άγονη, άχαρη και ακατοίκητη. Γιατί όπου δεν υπάρχει χλόη, υπάρχει σκόνη ή λάσπη, ανάλογα με το έδαφος ή τον καιρό. Όπου δεν υπάρχει χλόη, δε μπορεί να υπάρξει όχι μόνο ανθρώπινη ζωή, αλλά ούτε και κατώτερη παιδιά. Γιατί η χλόη, αυτό το ταπεινό χορτάκι της γης, είναι η κυριότερη πηγή τροφής και το σπουδαιότερο καταφύγιο για τα ζώα, τα ερπετά και τα έντομα και κατ' επέκταση και αυτού του ίδιου του ανθρώπου. Χωρίς αυτήν δεν θα είχαμε κρέας και τα παράγωγά του, δε θα είχαμε γάλα και τα παράγωγά του, δε θα είχαμε μέλι και μέλι, γιατί απλούστατα δε θα υπήρχαν ούτε άγρια, ούτε κατοικίδια, και είναι αναμφίβολο αν υπήρχαν μέλισσες. Και σκέφτεται κανείς μια καταναλωτική κοινωνία στην οποία να λείπουν όλα τα παραπάνω αγαθά, πώς θα ήταν; Αλλά επίσης δε θα είχαμε ψωμί, γιατί το σ' ιτάρι είναι ένα από τα χίλια είδη χλόης που υπάρχουν στον κόσμο. Αλλά η εξάρτησή μας από τη χλόη, είναι ακόμα μεγαλύτερη και για δύο άλλους βασικούς λόγους. Πρώτα-πρώτα, μαζί με τα άλλα είδη του φυτικού βασιλείου η χλόη μας προμηθεύει οξυγόνο. Και ύστερα είναι το αποτελεσματικότερο μέσο που δημιουργεί η φύση για να διατηρήσει συμπαγή τον

επιφανειακό φλοιό της Γης, και να την ομορφαίνει. Πράγματι, οι ρίζες της χλόης απλώνονται προς όλες τις κατευθύνσεις, και εμποδίζουν το χώμα να μετατρέπεται σε σκόνη ή άμμο όπως γίνεται στις ερήμους, ή να παρασύρεται από τη βροχή και τις πλημμύρες. Από αυτή την άποψη, η αξία της χλόης αποδειχθηκε και το θεαματικότερο στην Ολλανδία, όπου χρησιμοποιήθηκε για τη σταθεροποίηση του εδάφους των ακτών της για να απωθήσει τη θάλασσα πέρα από αυτές. Άλλωστε αυτό δε γίνεται και σήμερα από αρκετούς από εμάς, για τη σταθεροποίηση των πρανών στους εθνικούς δρόμους ή στους διαδρόμους των εξοχικών μας σπιτιών ή στους αθλητικούς χώρους όπως γήπεδα κλπ. με τη χρησιμοποίηση του χλοοτάπητα-γκαζόν; Η χλόη, χρησιμοποιήθηκε επίσης, αλλά και χρησιμοποιείται, σαν οικοδομικό υλικό για να δέσει τη λάσπη του χτίσματος, όπως επίσης και για την κατασκευή ρούχων, σχοινιών και χαρτιού. Εξ άλλου από τα περισσότερα είδη χλόης εξάγονται αρωματικά έλαια ή ακόμη και φαρμακευτικά κατασκευάσματα. Αλλά ακόμη δεν πρέπει να ξεχνούμε, ότι από το ζαχαροκάλαμο, που είναι ψηλότερο είδος χλόης βγαίνει η καλύτερη ζάχαρη. Όπως βλέπουμε, το ταπεινό αγριόχορτο-γρασίδι που συχνά με τόση περιφρόνηση και αδιαφορία προσπαθούμε να το καταστρέψουμε και να το εξαφανίσουμε από μπροστά μας με πολλούς τρόπους, προσφέρει τόσες πολύτιμες υπηρεσίες στον άνθρωπο και στη ζωή του γενικότερα. Πρέπει δε να τονίσουμε ότι απ' όλα τα είδη του φυτικού βασιλείου η χλόη έχει τη μεγαλύτερη αντοχή. Τα δέντρα πεθαίνουν, αν τα κόψουμε ή τα κόψουμε. Η χλόη, αντίθετα, ξαναφυτρώνει με λίγη δροσιά και ξαναφουντώνει αν καίει ή κοπεί όχι όμως αν ξεριζωθεί, γιατί διατηρεί ζωντανές τις ρίζες της. Σαν συμπέρασμα λοιπόν πρέπει να θεωρείται η χλόη, ως αναπόσπαστο στοιχείο της ζωής μας και από τα μεγαλύτερα δώρα της φύσεως του Θεού στον άνθρωπο, και για αυτό πρέπει να τύχει από μέρος μας ιδιαίτερη μεταχείριση. Πρέπει μαζί με τα δέντρα-δάση να δείχνουμε μεγαλύτερη αγάπη και προστασία για τη χλόη-γρασίδι και να την προστατεύουμε. Αν βέβαια για κάποιους λόγους πρέπει να την περιορίσουμε, πρέπει να την κόβουμε ή να την καίμε, ποτέ όμως δεν πρέπει να την ξεριζώνουμε ή να την ψεκάζουμε με ζιζανιοκτόνα και φυτοφάρμακα. Λίγη λοιπόν περισσότερη αγάπη πιστεύω της αξίζει.

Νικόλαος Χρυσ. Κούρτης
Διάκονος του βουνού
και του δάσους

Τον Ιούλιο του 1944 οι Γερμανοί έκαναν εκτεταμένες επιχειρήσεις σ' όλη τη Β. Πίνδο (Ηπειρο, Θεσσαλία και Δ. Μακεδονία). Εγώ, θα περιγράψω αυτά που έζησα στο Αν. Ζαγόρι στα μέσα Ιουλίου του 1944. Αυτή την περίοδο οι Γερμανοί (Μεραρχία Έντελβαϊς) σάρωσαν ξανά το Αν. Ζαγόρι καίγοντας και ρημάζοντας ό,τι είχε απομείνει από τις προηγούμενες επιδρομές τους (πολλές λεπτομέρειες βρίσκει κανείς στο δίτομο βιβλίο του Γερμανού συγγραφέα Χέρμαν Φρανκ Μάγερ με τίτλο «Αιματοβαμμένο Έντελβαϊς»).

Τις ημέρες που άρχισαν οι επιχειρήσεις εγώ κι ο Γιώργος ο Κικόπουλος, αδερφός του Μενέλαου (Μενέλ' Κίκα τον λέγαμε στο γυμνάσιο) βρισκόμαστε στον Καστανώνα στην πολιτική οργάνωση της ΕΠΟΝ (Γραφείο της επαρχιακής οργάνωσης της ΕΠΟΝ με έδρα το Κουκούλι και υπεύθυνον τον Κ. Κράλιο). Ο Γιώργος ήταν ένας θαυμάσιος άνθρωπος και κατά κάποιον τρόπο με πήρε υπό την προστασία του (ήταν μεγαλύτερός μου κατά 4-5 χρόνια και δυστυχώς έφυγε πολύ νέος απ' τη ζωή, το 1973).

Με τη διαπίστωση ότι μια φάλαγγα Γερμανών προχωρούσε προς το Τρίστενο, ο Γιώργος πήρε εντολή να πάει στο Κουκούλι στην έδρα της ΕΠΟΝ.

Εγώ, πάλι, πήρα εντολή να παρουσιαστώ στον 3ο λόχο του ΕΛΑΣ, στο Φλαμπουράρι. Εκεί μου έδωσαν ένα όπλο (γερμανικό μάουζερ που ούτε το κλείστρο του ήξερα ν' ανοιγοκλείνω – ευτυχώς δεν χρειάστηκε ποτέ να το χρησιμοποιήσω) και μαζί με 4 άλλους, το Μιχάλη τον Κουντουρά, αξιωματικό του 3ου λόχου (μόνιμο ανθπ/στή παλιά), τον Σ. Θεοφάνους, στέλεχος της Αλληλεγγύης και δύο αντάρτες του 3ου λόχου, πήραμε εντολή να πάμε σ' ένα σημείο να συνδεθούμε τηλεφωνικά με την έδρα του 85ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ στο Σκαμνέλι. Ο 3ος λόχος (διοικητής ο Τέλης, έφεδρος, αξιωματικός-δάσκαλος) είχε πάρει εντολή να διακόψει τη σύνδεση με το Σύνταγμα και να μετακινηθεί προς το ύψωμα Τσοούκα Ρόσια γιατί μια φάλαγγα Γερμανών πορευόταν στην κατεύθυνση Τρίστενο, Γρεβενίτι, Φλαμπουράρι, Βωβούσα. Από το ύψωμα Τσοούκα Ρόσια, ο λόχος θα 'πρεπε να χτυπήσει τις εμπροσθοφυλακές του εχθρού. Φορτωμένοι με τα τηλεφωνικά σύρματα (πίνακα, μπτα-

Μνήμες από το Ανατολικό Ζαγόρι (1944)

ρίες, κλπ.) πήραμε το δρόμο για το σημείο που μας είπαν. Το σημείο αυτό ήταν πάνω από τα χωριά Ελατοχώρι και Μακρίνο. Εκεί ήταν μια τεράστια βαλανιδιά όπου περνούσε η τηλεφωνική γραμμή Σκαμνέλι-Φλαμπουράρι. Αφού κάναμε τη σύνδεση και δώσαμε στο Σύνταγμα όσες πληροφορίες είχαμε, είδαμε, ξαφνικά, την κεφαλή μιας άλλης φάλαγγας να έρχεται από τον Καστανώνα προς το Μακρίνο. Οι δύο γερμανικές φάλαγγες σύγκλιναν προς τη Βωβούσα και επιδίωκαν να δημιουργήσουν κάποιο είδος «τανάλιας». Με την εισοδό των Γερμανών στο Μακρίνο, οβίδες όλμων άρχισαν να

και κοιτάξαμε γύρω μας να δούμε τι συμβαίνει. Οι βολές ήταν από Γερμανούς που μας είδαν από την Τσοούκα Ρόσια λίγο πριν δεχτούν πυρά από τους αντάρτες του 3ου λόχου. Την ώρα που εμείς σερνό-

Χρήστου Γκούβη

μαστε για να καλυφθούμε σ' ένα ρεματάκι στους πρόποδες του βουνού Τσοούκα Τζίνα κι ενώ οι Γερμανοί συνέχιζαν να ρίχνουν εναντίον μας (αυτή τη φορά, ευτυχώς, έριχναν στο γάμο του Καραγκιόζη) άρχισε η συμπλοκή με τον 3ο λόχο κι οι Γερμανοί έστρεψαν την προσοχή τους

Σημείωση: Από φωτογραφία του Κώστα Μπαλάφα στο Μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής Μονοδενδρίου (Νοέμβριος του 1944) σημειώνω την παρουσία κάποιων μαθητών της Ζωσιμαίας Σχολής που πήραν μέρος στην Εθνική Αντίσταση: Άρης Σαμοθρακίτης(1), Πάνος Σουρλήγκας(2), Χρήστος Γκούβης(3), Θεοχάρης Γιαννιώρας(4) και Γιώργος Τζαλαγκλής(5). Στο βάθος, με την πλάτη γυρισμένη προς τον φακό, είναι ο Λεάνδρος Βρανούσης(6), απόφοιτος της Ζωσιμαίας Σχολής φοιτητής τότε της Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών και στη συνέχεια φιλόλογος-ιστορικός και γνωστή προσωπικότητα στον τομέα των γραμμάτων και ιδιαίτερα της ιστορίας. Διακρίνονται επίσης οι μη απόφοιτοι Αλέκος Νίνος(7), Νίκος Σουλτής(8), Κώστας Κοντογιάννης(9), Σιαμπένιος(10), Σταύρος Βασιγιάννης(11), Θωμάς Δερμιάνης(12) και Κώστας Ζαβακόπουλος(13).

(Η φωτογραφία αυτή δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «ΖΩΣΙΜΑΔΕΣ» των αποφοίτων της Ζωσιμαίας Σχολής το έτος 2007, αρ. τεύχους 19).

σκάνε μέσα στο χωριό. Οι οβίδες όλμων προέρχονταν από ένα ύψωμα πάνω από το Μακρίνο όπου υπήρχαν τμήματα του ΕΛΑΣ του 85ου Συντάγματος. Δίνοντας την ειδηση αυτή στο τηλέφωνο του Συντάγματος, πήραμε εντολή ν' αποσυνδεθούμε αμέσως και να πάμε στο λόχο μας στην Τσοούκα Ρόσια. Βαδίζοντας στο μονοπάτι, ακούσαμε ριπές από μυδράλιο και σφαίρες να σφυρίζουν πάνω από τα κεφάλια μας. Ο έμπειρος Μιχάλης Κουντουράς φώναζε: «Ξαπλώστε κάτω». Πέσαμε κάτω

προς τα εκεί και σταμάτησαν να ρίχνουν προς εμάς. Εδώ, πάλι η εμπειρία του Μιχάλη Κουντουρά φάνηκε πολύτιμη. Ήταν αργά το απόγευμα και σε λίγο θα νύχτωνε. Είπε πως το καλύτερο που έχουμε να κάνουμε είναι να προχωρήσουμε λίγο πιο βαθιά στη χαραδρούλα και να περάσουμε εκεί τη νύχτα κι όταν ξημερώσει θα βλέπαμε τι θα κάναμε. Πράγματι κοιμηθήκαμε κάπως (με βάρδιες) κι όταν ξημέρωσε πήραμε την ανηφόρα μέσα απ' τη χαράδρα προσέχοντας σε κάθε μας

βήμα γιατί δεν είχαμε ιδέα ποιον θα βρούμε. Σε τέτοιες καταστάσεις ήταν επικίνδυνη η κίνηση μέσα στη νύχτα. Τη νύχτα κατά κανόνα Γερμανοί και αντάρτες «λουφάζαν» αφού και οι δυο υπήρχε φόβος να δεχτούν «φίλια» πυρά (κατά τον όρο της μόδας), έτσι όπως ήμαστε σκόρπιοι σε χαράδρες και υψώματα. Ευτυχώς, ανεβαίνοντας προς την κορυφή της Τσοούκα Τζίνα, πέσαμε σε κάτι αντάρτες του εφεδρικού ΕΛΑΣ της περιοχής που «προστάτευαν» τους άμαχους, κατοίκους των γύρω χωριών που είχαν καταφύγει εκεί. Από την κορυφή του βουνού είδαμε την γερμανική φάλαγγα να περνάει από το σημείο που δεχτήκαμε τα πυρά των Γερμανών (η φάλαγγα κινήθηκε στον άξονα Μακρίνο - Βωβούσα). Αυτά τα πυρά στο στρατό τα μάθαμε ως «βάπτισμα του πυρός» (ευτυχώς στη ζωή μου δεν χρειάστηκε να «ξαναβαπτιστώ»).

Επειδή εκείνη την ώρα ήταν αδύνατο να ξέρουμε κάτι για την τύχη του 3ου λόχου, ο καθένας μας, με ευθύνη του, πήρε το δικό του δρόμο (όσο για τα τηλεφωνικά σύρματα, ίσως να τα 'βρισκαν αργότερα, ανάμεσα στους πρόποδες και την κορυφή της Τσοούκα Τζίνα). Εγώ ήμουν σε πολιτική οργάνωση που είχε έδρα το Κουκούλι και τράβηξα προς τα εκεί.

Κατηγοριζόντας από μια ομαλή πλευρά της Τσοούκα Τζίνα, βρέθηκα σε μια όμορφη κοιλάδουλα όπου υπήρχαν πολλές κερασιές με ώριμα τα κεράσια τους (Ιούλιος γαρ...). Για να καταλαγιάσω την πείνα μου ανέβηκα σε μια κερασιά να φάω αλλά και να «αποθηκεύσω» μερικά στον τορβά μου. Δεν πρόλαβα καλά-καλά ν' ανεβώ στο δέντρο κι άκουσα ξαφνικά ένα πυροβολισμό που ερχόταν από την πλευρά της Τσοούκα Τζίνα. Σε λίγο είδα κάποιον να κουτροβαλιέται στα χαλίκια μιας σιάρας (λίγο πιο αριστερά από το σημείο που κατέβηκα εγώ) και να 'ρχεται προς το μέρος μου. Κατέβηκα από την κερασιά, πήρα το όπλο μου και κρύφτηκα ανάμεσα σε κάτι θάμνους για να δω ποιος ήταν αυτός που κατέβαινε κατακλυώντας. (Μπορούσε να είναι οποιοσδήποτε, αντάρτης, Γερμανός ή και κάτοικος της περιοχής ακόμα). Όταν έφτασε σε απόσταση που τον έβλεπα και σιγουρεύτηκα, κατάλαβα ότι ήταν αντάρτης, κι έτρεξα προς το μέρος του να τον βοηθήσω. Σερνόμενος, κούτσα-κούτσα ο αντάρτης, πλησίασε ο ένας τον άλλο και βρε-

Μνήμες από το Ανατολικό Ζαγόρι (1944)

θήκαμε πρόσωπο με πρόσωπο όπου βλέπω το φίλο και μέλος της υποδειγματικής ομάδας της ΕΠΟΝ του 85ου Συντάγματος Φάνη Πασπαλιάρη από το Τρίστενο (σήμερα, συνταξιούχος δικηγόρος, ο Φάνης, μ' όλα τα προβλήματα υγείας που έχει, δεν παύει να τρέχει και να φροντίζει το αγαπημένο του χωριό) και μου περιέγραψε τι είχε συμβεί. Η ομάδα του, είχε πιάσει θέσεις στο δρόμο για τη Βωβούσα και περίμενε εκεί τη φάλαγγα των Γερμανών να τους χτυπήσει.

Στο Κουκούλι έμεινα λίγες μέρες και με την εντολή πουδόθηκε «όλοι στον ΕΛΑΣ», κατατάχτηκα στην ανταρτοεπιτιτική ομάδα του 2/85 Τάγματος (ήμουν από τα «ιδρυτικά» της μέλη...) όπου και έμεινα μέχρι το τέλος του πολέμου. Υπάρχει και σχετική φωτογραφία του Μπαλάφα από αυτήν την ομάδα όπου, εκτός από εμένα, εμφανίζονται και άλλοι δύο χωριανοί μου: ο Αλέκος (Λέτσος) Νίνος, που δεν υπάρχει κι ο Σταύρος Συκιώτης που ζει και ...βασιλεύει και κάθε μήνα γράφει στο «Ζαγόρι μας» με το «ψευδώνυμο» Σ.Σ.

Η φωτογραφία αυτή μαζί με άλλες τραβήχτηκε το Νοέμβριο του 1944 στο μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής, στο Μονοδέντρι, όπου εκείνη την περίοδο έμενε η ομάδα μας.

ΣΗΜ. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ: Ο Χρήστος Γκούβης γεννήθηκε στην Αρίστη Ζαγορίου το 1926. Τα παιδικά του χρόνια τα πέρασε στο χωριό του και στην Σερβία, όπου και τελείωσε το τετρατάξιο σερβικό δημοτικό σχολείο.

Με την επιστροφή του στην Ελλάδα, συνέχισε στο δημοτικό και στο γυμνάσιο και το 1945 αποφοίτησε από τη Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων.

Είναι πτυχιούχος του Παντείου Πανεπιστημίου και του Κέντρου Στατιστικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πειραιώς (πρώην Ανωτάτη Σχολή Βιομηχανικών Σπουδών).

Το 1955 διορίστηκε ως μόνιμος υπάλληλος στην Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, όπου και υπηρέτησε μέχρι το 1979. Από το 1980 και μέχρι την συνταξιοδότησή του εργάστηκε στο υπουργείο Προεδρίας (σήμερα Εσωτερικών και Δημόσιας Διοίκησης).

Από το 1985, ως συνταξιούχος, ασχολείται με τη μεταφραστική λογοτεχνικών, ιστορικών και θεατρικών έργων από τα σερβοκροατικά.

Τιμή στον Φρίξο Τζιόβα

Διοργανωτής: Επιτροπή Λόγου και Τέχνης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Την εκδήλωση χαιρετίζουν: ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Γεώργιος Καψάλης και ο Αντιπρύτανης κ. Ανδρέας Φωτόπουλος.

Ομιλητές:

– Απόστολος Μπενάτσας, τ. Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

– Μιχάλης Σπέγγος, συγγραφέας

– Κείμενα του συγγραφέα διαβάζει η φιλόλογος Ελένη Σιωμοπούλου

– Συντονίζει η κυρία Γεωργία Λαδογιάννη, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Αίθουσα: Πολιτιστικός Πολυχώρος «Δ. Χατζής»

Ημερομηνία: Τετάρτη, 16.3.2016

Ώρα 19.30

Ένας δικός μας σεβαστός και αγαπητός δάσκαλος, εκ των ιδρυτών του Περιοδικού μας εδώ και 39 χρόνια, θα τιμηθεί απ' το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Άριστος εκπαιδευτικός, συγγραφέας και ποιητής, λαμπρύνει το Ζαγόρι με τα γραφόμενά του. Μια ακόμα τιμή στον Φρίξο Τζιόβα, ύστερα από άλλες προηγηθείσες.

Η χαρά μας απεριόριστη, ευχόμαστε υγεία και μακροχρόνιο στην στον Φρίξο μας και να δεχτεί κι άλλες τιμητικές διακρίσεις.

«Το Ζαγόρι μας»

Ευρώπη και Τουρκία

Του Φωκίωνα Ιωάν. Καψάλη

Οι βάρβαρες ασιατικές φυλές όπως η Τουρκία, ειλικύοντο και συνεχίζουν να ελκύονται από το πλούσιο και λαμπρό από τα έτοιμα, δηλαδή, κι αδούλωτα υπάρχοντα.

Το 452 μ.Χ. ο Αττίλας εξορμά για τον πλούτο της στη Ρώμη. Η πόλις διεσώθη και ως εκ θαύματος, διότι δεισιδαίμονας καθώς ήταν ο Αττίλας, όπως όλες οι βαρβαρικές φυλές, υποχώρησε, ενώ είχε φθάσει στα πρόθυρα της πόλης, βλέποντας μια θρησκευτική πομπή του Πάπα να βαδίζει προς το μέρος του.

Μπορεί, όμως, η πτώση της Ρώμης ν' αποσοβηθεί. Δεν συνέβη, όμως, το ίδιο και με την Κωνσταντινούπολη, όπου η Βασιλεύουσα των Πόλεων, με τα 1100 χρόνια ζωής, καθημαγμένη και αποδυναμωμένη από τις συχνές επιδρομές των ομοθηρικών σταυροφόρων του Πάπα (1096-1099 1η Σταυροφο., 1147-1149 2η, 1189-1192 3η, 1202-1206 4η), υπέκυψε την αποφράδα ημέρα της 29ης Μαΐου 1453 στις υπέρτερες δυνάμεις των ατάκτων του Μωάμεθ. Εδώ, δεν εχάθη μόνον η πρωτεύουσα του Βυζαντίου, αλλά η ελληνική πολιτιστική συνέχεια της ανθρωπότητας και γεύεται, έστω και περιθωριακά, η Τουρκία την Ευρώπη. Αυτό ακριβώς σήμερα, οι Μογγόλοι, οι Σελτζούκοι, οι Ουγούζοι να θέλουν να συνεχισθεί; Κι από στις στέπες και τις τούντρες της Ανατολικής Ασίας, να εισβάλλουν, έστω και ενταξιακά, κατεύθειαν στα ανάκτορα των Βερσαλλιών!

Αντίθετα, πώς θα μοιάζει τότε η Ευρώπη, αν με τη βοήθεια της Αμερικής, και παρά τις αντιρρήσεις της Ευρωπαϊκής διανοήσης, εισβάλει επισήμως και η Τουρκία μέσα της; Δίχως καμιά αμφιβολία, σαν κρεμ-καρμελέ με ολίγη μουστάρδα μέσα!

ΤΑ ΠΕΤΡΙΝΑ ΖΑΓΟΡΙΣΙΑ ΓΕΦΥΡΙΑ

Για τα γεφύρια του Ζαγορίου και της Ηπείρου γενικότερα υπάρχει εκτενής βιβλιογραφία και αρθρογραφία. Το περιοδικό μας αφιέρωσε πολλές σελίδες γι' αυτά, είτε για προβλήματα επισκευών και συντηρήσεων, είτε για ιστορικές και λαογραφικές πληροφορίες. Στην βιβλιοθήκη της ΙΛΕΖ θα βρείτε τα παρακάτω βιβλία: α) Τα Ηπειρωτικά Γεφύρια του Σπύρου Μαντά, Αθήνα 1984, β) Το γεφύρι και ο Ηπειρώτης του Σπύρου Μαντά, Αθήνα 1987 γ) Πέτρινα γεφύρια της Νίτσας Συνίκη - Παπακώστα, Ιωάννινα 2002 και δ) Τα Πετρογιόφυρα της Ηπείρου της Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Ηπείρου και της Περιφέρειας Ηπείρου, Ιωάννινα 2013.

Για την αρχιτεκτονική και αισθητική απόλαυση των γεφυρών η Νίτσα Συνίκη - Παπακώστα στον πρόλογο του βιβλίου της γράφει:

«Η αγάπη μου ειδικά για τη λαϊκή αρχιτεκτονική της Ηπείρου ήταν αυτή που με ώθησε να ξεκινήσω πάλι τις εξορμήσεις μου στην ύπαιθρο, για τα γεφύρια αυτή τη φορά. Ανάμεσα από σκιερές ρεματιές και σιωπηλές χαράδρες, με τον ήχο των νερών παρέα, θαύμασα τα τολμηρά πέτρινα τόξα τους, άγγιξα με δέος τα όμορφα πελεκημένα καμαρωτά ανοίγματα, μελέτησα και διέκρινα τη σοφία του πρωτομάστορα στο χτίσιμο, ένιωσα την αγωνία του, θαύμασα και εκτίμησα για άλλη μια φορά το αισθητικό κριτήριο και το μέτρο των απλών εκείνων λαϊκών μαστόρων».

Για την ανάγκη κατασκευής γεφυριού και για το τεχνικό μέρος ο κ. Μιχάλης Αράπογλου («Το Ζαγόρι μας», Απρίλης 1984, σελ. 5) γράφει:

«Κατά τους υπολογισμούς μας υπήρχαν πάνω από 90 γεφύρια στο Ζαγόρι. Πλούσιος τόπος, πλούσια κοινωνία και επομένως πλούσιες επενδύσεις υποδομής στο χώρο. Οι Ζαγορίσιοι δεν βάζουν τα πόδια τους στη λάσπη, δεν σταματούν στον πρώτο χείμαρρο ή στο πρώτο φυσικό εμπόδιο. Δαμάζουν τις τραχιές συνθήκες του τόπου τους, ζουν μ' αυτές, σ' αυτόν

προσαρμόζονται και αναπτύσσονται κοινωνικά, οικονομικά, πολιτιστικά.

Κάθε γεφύρι συνδέει δύο, τρία, πολλές φορές και τέσσερα χωριά. Το γεφύρι συχνά στην πρώτη του μορφή είναι ξύλινο και μετά χτίζεται πέτρινο. Και πάνω απ' όλα, με ελληνικά χρήματα και ελληνικό κόπο. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν νοιάζεται για την οδική υποδομή της.

Διαλέγεται στην αρχή το πέρασμα που είναι το πιο στενό μέρος του ποταμού, αλλά κύρια οι πιο σταθερές του όχθες ή πάλι σημεία όπου το νερό δεν είναι ορμητικό.

Μπαίνουν τα βάθρα και χτίζονται τα τόξα με ξύλα. Πελεκάνοι από την Κόνιτσα και τη

Πυρσογιαννίτικο μπουλούνι στα Παγώνια το 1932.

(Σπ. Μαντάς, Τα Ηπειρωτικά Γεφύρια, σελ. 14)

Δυτική Μακεδονία πελεκούν τις πέτρες κι ο αρχιμάστορας σχεδιάζει, υπολογίζει, χτίζει. Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα το γεφύρι τελειώνει. Είναι ένα θαύμα αισθητικής, στατικής και λειτουργικότητας».

Με τούτες τις αράδες θα προσπαθήσω να συγκεντρώσω ό,τι υπάρχει για το Ζαγόρι για να μείνει καταγεγραμμένο στο περιοδικό μας. Άξονα θα αποτελέσει το βιβλίο της ΥΝΜΤΕ Ηπείρου γιατί: α) ξεχωρίζει όσα γεφύρια είναι κηρυγμένα διατηρητέα μνημεία και όσα δεν είναι και β) περιέχει ακριβείς μετρήσεις τόξων κι άλλες σημαντικές τεχνικές λεπτομέρειες.

Α) Τα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας

Πήγε ένας θεοσεβούμενος Πυρσογιαννίτης να γίνει παπάς κι ο Δεσπότης για να δοκιμάσει τις θρησκευτικές γνώσεις του τον ρώτησε:

Του ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΝΤΙΝΑΛΕΞΗ

– Ποιος έχτισε τον κόσμο, παιδί μου;

– Οι Πυρσογιαννίτες, Δεσπότη μου, αλλά κουβάλησαν λάσπη κι οι Βουρμπιανίτες!!!

Β) Γεφύρια στο Ζαγόρι κηρυγμένα διατηρητέα μνημεία.

1. Γεφύρι Κόκορου. Το 1750 τόφτιαξε ο Νούτσος Κοντοδήμος απ' το Βραδέτο, Γενικός

έχει τ' όνομά του. Βρίσκεται μέσα στο Βίκο, κάτω απ' το Μονοδέντρι και την Βίτσα. Μονότοξο με άνοιγμα 19 μ., ύψος 8,50 μ. και με ανακουφιστικό τόξο. Ο Σπ. Μαντάς, που ακολουθεί τον Ιωάννη Λαμπρίδη, στον κατάλογο των γεφυρών με αριθμ. 83 (γεφύρι Μίσιου) και με αριθμ. 126 (γεφύρι Βωβούσας) μας δίνει χρόνο κατασκευής τους το 1748 και χρηματοδότη τον άρχοντα Αλέξη Μίσιο. Επομένως η ΥΝΜΤΕ Ηπείρου, που δίνει χρόνο κατασκευής το 1812 για το πρώτο γεφύρι (σελ. 15), κάπου σφάλει μια που ο άρχοντας Αλ. Μίσιος ήκμασε προτού έρθει στα Γιάννινα ο Αλή πασάς. Η Νίτσα Συνίκη - Παπακώστα στο βιβλίο της «Πέτρινα γεφύρια» δίνει χρόνο κατασκευής των δύο γεφυρών το 1748 και χρηματοδότη τον Αλ. Μίσιο (σελ. 30 και 106 αντίστοιχα). Ακολουθεί δηλαδή τον Σπ. Μαντά και τον Ι. Λαμπρίδη.

3. Γεφύρι Πλακίδα ή Καλογερικό. Το 1814 τόφτιαξε με 20.000 γρόσια ο καλόγερος Σεραφείμ απ' το μοναστήρι του Αϊ-Λια της Βίτσας. Το 1865 επισκευάστηκε από τους Κουκουλιώτες αδερφούς Αλέξη και Αντρέα Πλακίδα και στα 1912 επισκευάστηκε από τον Κουκουλιώτη Ευγένιο Πλακίδα. Το 1950 επισκευάστηκε από την κοινότητα Κουκουλίου. Τρίτοξο με δυο ανακουφιστικά σφραγισμένα τόξα. Κοιτώντας αντίθετα στον ρου του ποταμού το δεξιό τόξο έχει άνοιγμα 15 μ. και ύψος 6,70 μ. Το μεσαίο τόξο έχει άνοιγμα 13,50 μ. και ύψος 6 μ. Το αριστερό τόξο έχει άνοιγμα 11,20 μ. και ύψος 4,80 μ. Βρίσκεται 200 μ. περίπου πριν φτάσουμε στην Μπάγια.

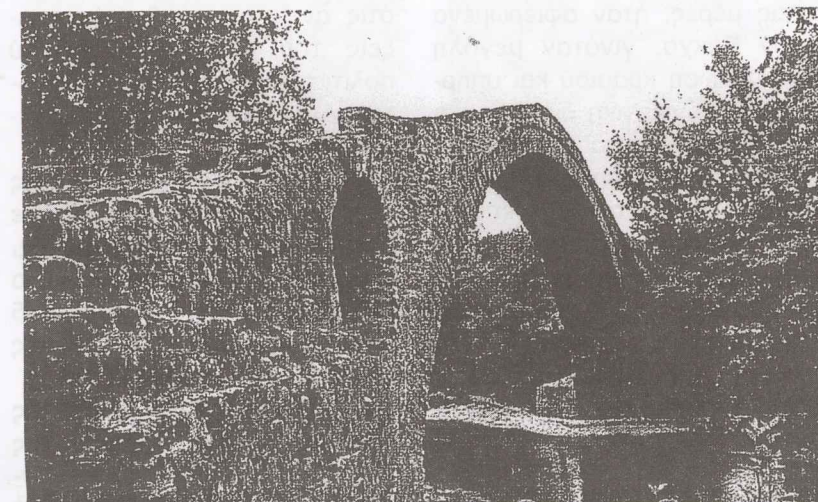
4. Γεφύρι στη σκάλα του Βραδέτου. Βρίσκεται στο Καπέσοβο, είναι μονότοξο με άνοιγμα 6 μ. και ύψος 2,60 μ. Γεφυρώνει τη χαράδρα της Μεζαριάς, παρακλάδι του Βίκου. Επισκευάστηκε το 1988 απ' την Νομαρχία Ιωαννίνων. Πριν απ' το γεφύρι αυτό και με κατεύθυνση προς τη σκάλα του Βραδέτου υπάρχει κι άλλο μικρότερο γεφύρι μη διατηρητέο.

5. Γεφύρι «Ρουσιτιάρας». Βρίσκεται στους Φραγκάδες και το 1830 απ' τον Διλοφιώτη

ΤΑ ΖΑΓΟΡΙΣΙΑ ΓΕΦΥΡΙΑ

γεφυρώνει ρέμα του Ζαγορίτικου ποταμού κι όχι του Βοϊδομάτη, όπως λανθασμένα γράφει η έκδοση του ΥΝΜΤΕ Ηπείρου. Είναι μονότοξο με άνοιγμα 11 μ. και ύψος 2,80 μ. Το 1987 έγιναν επισκευές. Ο Σπ. Μαντάς ακολουθώντας τον Λαμπρίδη (Αγαθ. Β', σελ. 98) γράφει ότι τόφτιαξε ο Χρ. Ζηκομάρης με 3.000 γρόσια το 1868.

12. Γεφύρι Βωβούσας. Βρίσκεται μέσα στο χωριό και κατασκευάστηκε το 1748 απ'

Το γεφύρι της Κούρτιας, με ψευτοκαμάρα και ανακουφιστικά τόξα.

7. Γεφύρι Μερσί. Βρίσκεται στους Κήπους και γεφυρώνει ρέμα του Μπαγιώτικου ποταμού. Μονότοξο με άνοιγμα 8,20 μ. και ύψος 3,50 μ. Έγιναν επισκευές το 1987.

8. Γεφύρι στους Μύλους. Βρίσκεται στους Κήπους και γεφυρώνει το Μπαγιώτικο ποτάμι. Είναι τρίτοξο και το μεσαίο τόξο έχει άνοιγμα 9,40 μ. και ύψος 4 μ. Το δεξιό τόξο άνοιγμα 9 μ. και ύψος 3,30 μ. και το αριστερό τόξο άνοιγμα 3,30 μ. και ύψος 2,60 μ. Έγιναν επισκευές το 1987. Ο Σπ. Μαντάς μας δίνει χρόνο κατασκευής το 1748, ενώ η ΥΝΜΤΕ Ηπείρου το 1790.

9. Γεφύρι Κοντοδήμου ή Λαζαρίδη. Τόφτιαξε ο Χριστόδουλος Κοντοδήμος απ' το Βραδέτο, αδερφός του Γενικού Προεστώτα Νούτσου Κοντοδήμου. Βρίσκεται μεταξύ Κουκουλίου και Μπάγιας και γεφυρώνει το ρέμα «Σελάτο» του Βίκου. Πίσω απ' το γεφύρι βρίσκονταν ο μύλος «Λαζαρίδη» απ' το Κουκούλι, απ' τον οποίο και η δεύτερη ονομασία. Μονότοξο με άνοιγμα 15 μ. και ύψος 6,60 μ.

10. Γεφύρι Πετσιώνη. Τόφτιαξε ο Διλοφιώτης Θεόδωρος Πετσιώνης το 1811 και βρίσκεται στους Φραγκάδες. Γεφυρώνει ρέμα του Ζαγορίτικου ποταμού κι όχι του Βοϊδομάτη όπως λανθασμένα γράφει η έκδοση της ΥΝΜΤΕ Ηπείρου. Είναι δίτοξο με ψευτοκαμάρες εκατέρωθεν και ανακουφιστικό τόξο στο μέσο των τόξων. Το αριστερό τόξο έχει άνοιγμα 16,65 μ. και ύψος 5 μ., ενώ το δεξιό τόξο έχει άνοιγμα 16,90 μ. και ύψος 6 μ. Ο Σπ. Μαντάς μας δίνει χρόνο κατασκευής το 1818 ακολουθώντας τον Ι. Λαμπρίδη.

11. Γεφύρι «Ρουσιτιάρας». Βρίσκεται στους Φραγκάδες και

λουθεί τον Λαμπρίδη και στον κατάλογο των γεφυρών με αριθμ. 98 σημειώνει ότι τόφτιαξε ο Λάμπρος Χάτσιος απ' το Τσεπέλοβο το 1804. Όμως ο Ευριπίδης Γιαννακός στο βιβλίο του για το Τσεπέλοβο μας δίνει χρόνο κατασκευής το 1808 (σελ. 150) και στη θέση «Πεταλίτσι». Επίσης δίνει όνομα Λάμπρος Χάτσιος ή Γάτσιος. Ο Λαμπρίδης (Αγαθ. Β', σελ. 82) και ο Ευριπίδης Γιαννακός (σελ. 150) γράφουν και για τον

τον Μονοδεντρίτη άρχοντα Αλέξιο Μίσιο. Γεφυρώνει τον Αώο ποταμό. Είναι μονότοξο με άνοιγμα 22 μ. και ύψος 11 μ.

13. Γεφύρι στη Βωβούσα. Βρίσκεται έξω απ' το χωριό και γεφυρώνει τον Ασπροπόταμο που χύνεται στον Αώο. Είναι μονότοξο με άνοιγμα 9,60 μ. και ύψος 5 μ.

14. Γεφύρι Κούρτιας. Βρίσκεται στη Δόλιανη και γεφυρώνει τον Βάρδα ποταμό. Είναι μονότοξο με άνοιγμα 18,80 μ. και ύψος 9 μ. Έχει ψευτοκαμάρα και ανακουφιστικά τόξα εκατέρωθεν του κεντρικού τόξου. Η Νίτσα Συνίκη-Παπακώστα στο βιβλίο της «Πέτρινα γεφύρια», σελ. 100, γράφει ότι το γεφύρι μπορεί να χτίστηκε επί αυτοκράτορος Κων/νου Πρωγάτου, μια που γειτονεύει και εξυπηρετεί το μοναστήρι της Βουτσάς.

15. Γεφύρι Χάτσιου ή Άνθας. Βρίσκεται στο Τσεπέλοβο και γεφυρώνει το ρέμα Χάβος του Σκαμνελίου. Κατασκευάστηκε το 1700 (;) κι εξυπηρετεί το δρόμο προς την Μπάγια. Είναι μονότοξο με άνοιγμα 17,50 μ. και ύψος 8 μ. Ο Σπ. Μαντάς ακο-

Πασχάλη Γάτσιο απ' το Τσεπέλοβο που έφτιαξε το 1820 γεφύρι στη θέση «Ρεσενίτσα» από Τσεπέλοβο προς Κοζιακό. Η ΥΝΜΤΕ Ηπείρου (σελ. 41) δίνει και δεύτερο όνομα «γεφύρι Άνθας». Η ίδια υπηρεσία στη σελίδα 155 καταγράφει «Γεφύροπουλο κοντά στο Παλιογέφυρο» (όρα παρακάτω στα μη διατηρητέα αριθ 22) και σημειώνει ότι είναι γνωστό και ως «γεφύρι Άνθας». Ερωτάται ποιο απ' τα δυο συνδέεται με την «βρύση της Άνθας». Ο Ευριπίδης Γιαννακός στο βιβλίο του δεν αναφέρεται πουθενά για γεφύρι της Άνθας, τουναντίον (σελ. 145) γράφει για την βρύση της Άνθας (Ανθή από την οικογένεια Σέτζη). Αν δεν κάνω λάθος η βρύση της Άνθας πρέπει να βρίσκεται κοντά στο γεφύρι του Χάτσιου και κολλάει το δεύτερο όνομα του γεφυριού. Επομένως είναι λάθος το δεύτερο όνομα στο «Γεφύροπουλο» (παρακάτω αριθ. 22). Τούτο το μικρό γεφύρι πρέπει να είναι το γεφύρι της Κοβαντζίνας (Ι. Λαμπρίδης, Αγαθ. Β', σελ. 100) χτισμένο το 1800,

19. Γεφύρι Αγίου Μηνά. Βρίσκεται στη θέση «Λειβαδάκια» κάτω απ' το Δίλοφο, κοντά στο Εωκλήσι του Αγίου Μηνά. Γεφυρώνει ξηροπόταμο του Διλόφου. Το τόξο έχει άνοιγμα 6 μ. και ύψος 2,70 μ. Τόφτιαξε το 1820 ο Βιτανιός Θεόδωρος Μπαζάκας.

20. Γεφύρι Τσιπιανής. Βρίσκεται στο Γρεβενί και γεφυρώνει τον Βάρδα ποταμό. Χτίστηκε το 1875 με έξοδα του Αναστασίου Πασπαλιάρη απ' το Τρίστενο και κατοίκων της κοινότητας Γρεβενιτίου. Το τόξο έχει άνοιγμα 26 μ. και ύψος 11 μ. Έχει αριστερά του τρία ανακουφιστικά τόξα.

21. Γεφύρι Καμπέρ Αγά. Βρίσκεται στους Μηλιωτάδες και γεφυρώνει τον Ζαγορίτικο ποταμό. Τ' όνομά του πήρε απ' τον Καμπέρ αγά των Γιαννίνων που ξόδεψε για το χτίσιμό του. Το τόξο έχει άνοιγμα 16,20 μ. και ύψος 5,5 μ. Αριστερά του τόξου έχει ανακουφιστικό τόξο και δεξιά δύο ψευτοκαμάρες.

(Συνεχίζεται)

ενώ ο Ε. Γιαννακός (σελ. 150) μας δίνει χρόνο κατασκευής το 1806.

16. Παλιογέφυρο Τσεπέλο-βου. Γεφυρώνει το ρέμα «Σελάτο» του Βίκου. Μονότοξο με άνοιγμα 9,50 και ύψος 5,40 μ. Ο Σπ. Μαντάς ακολουθώντας τον Ι. Λαμπρίδη (Αγαθ. Β', σελ. 100) σημειώνει ότι τόφτιαξε ο Σκαμνελιώτης Χατζή Γεώργιος Παρτάλης.

17. Γεφύρι κυρ Αλέξη. Βρίσκεται στο Σκαμνέλι και γεφυρώνει ρέμα προς τον Βίκο. Δίτοξο με άνοιγμα 14,10 μ. και ύψος 5 μ. για το μεγάλο τόξο και άνοιγμα 6,70 μ. και ύψος 3,20 μ. για το μικρό τόξο. Τόφτιαξε το 1812 ο Αλέξης Νούτσος απ' το Καπέσοβο, γαμπρός στο Σκαμνέλι κι έτσι έμεινε τ' όνομά του. Βρίσκεται δίπλα στο σπίτι του Δ. Σαϊτή.

18. Γεφύρι Καπετάν Αρκού-δα. Βρίσκεται στο Δίλοφο και γεφυρώνει τον ξηροπόταμο που χύνεται στον Βίκο. Ονομάζονταν παλιά «γεφύρι του Εβραίου» επειδή τόχτισε το 1806 ο Εβραίος Σολομών Ματσίλης απ' τα Γιάννινα. Το 1906 σκοτώθηκε εδώ από τούρκους ο Σαμαρινιώτης Μακεδονομάχος οπλαρχηγός Κεπετάν Αρκούδας κι έμεινε τ' όνομά του. Είναι μονότοξο με άνοιγμα 9,50 και ύψος 4 μ.

19. Γεφύρι Αγίου Μηνά. Βρίσκεται στη θέση «Λειβαδάκια» κάτω απ' το Δίλοφο, κοντά στο Εωκλήσι του Αγίου Μηνά. Γεφυρώνει ξηροπόταμο του Διλόφου. Το τόξο έχει άνοιγμα 6 μ. και ύψος 2,70 μ. Τόφτιαξε το 1820 ο Βιτανιός Θεόδωρος Μπαζάκας.

20. Γεφύρι Τσιπιανής. Βρίσκεται στο Γρεβενί και γεφυρώνει τον Βάρδα ποταμό. Χτίστηκε το 1875 με έξοδα του Αναστασίου Πασπαλιάρη απ' το Τρίστενο και κατοίκων της κοινότητας Γρεβενιτίου. Το τόξο έχει άνοιγμα 26 μ. και ύψος 11 μ. Έχει αριστερά του τρία ανακουφιστικά τόξα.

21. Γεφύρι Καμπέρ Αγά. Βρίσκεται στους Μηλιωτάδες και γεφυρώνει τον Ζαγορίτικο ποταμό. Τ' όνομά του πήρε απ' τον Καμπέρ αγά των Γιαννίνων που ξόδεψε για το χτίσιμό του. Το τόξο έχει άνοιγμα 16,20 μ. και ύψος 5,5 μ. Αριστερά του τόξου έχει ανακουφιστικό τόξο και δεξιά δύο ψευτοκαμάρες.

ΞΕΝΕΣ
ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Από την εφημερίδα ΠΕΝΤΑΛΟΦΟΣ, του Πολιτιστικού Συλλόγου Πενταλόφου Κοζάνης, με την οποία «Το Ζαγόρι μας» έχει ανταπόκριση, αναδημοσιεύουμε το πρωτοσέλιδό της, του τελευταίου τριμήνου του 2015 με τίτλο: ΜΗΝΟΛΟΓΙΟ, με ενδιαφέρουσες πληροφορίες σχετικά με την ονοματολογία των μηνών του χρόνου, του κ. Ανδρέα Ταρνανά.

«Το Ζαγόρι μας»

Τα ονόματα των μηνών που ισχύουν σήμερα σε ολόκληρο τον δυτικό κόσμο είναι λατινικής προέλευσης. Ο λαός όμως, παρότι αποδέχτηκε τη διάρθρωση του ρωμαϊκού έτους και ξέχασε εντελώς την αρχαία ελληνική δομή του, έδωσε στους μήνες δικές του ονομασίες ανάλογες με τις ιδιότητές του καθενός.

Ο Ιανουάριος παραφθάρθηκε σε Γενάρης, κάτι που, από σύμπτωση ή ασυναίσθητη τάση του αγροτικού νου, τον έκανε να συγγενεύει με τη λέξη γέννηση που αποτελεί λειτουργικό του στοιχείο καθώς τον Δεκέμβριο και τον Ιανουάριο γίνονται οι γεννήσεις των αιγοπροβάτων της χρονιάς. Αντιστοιχεί με τον Γαμηλιώνα στο αττικό ημερολόγιο που δε συμπίπτει ακριβώς με το ρωμαϊκό, αφού ο συγκεκριμένος μήνας διαρκούσε από τις 16 Ιανουαρίου ως τις 15 Φεβρουαρίου και πήρε το όνομά του από το γεγονός ότι ήταν η εποχή της τέλεσης των περισσότερων γάμων. Στη διάταξη του έτους των Δελφών ονομάζεται Δαδαφόριος και στο κράτος της Ήλιδος Διάσθιος επειδή κατά τη διάρκεια του γίνονται θυσιές στον Δία.

Ο Φεβρουάριος παραφθείρεται σε Φλεβάρης αλλά λέγεται και Σκούρτης. Αντιστοιχεί στον αττικό Ανθεστηριώνα (16 Φεβρουαρίου - 15 Μαρτίου) που άλλοι μελετητές παράγουν το όνομά του από τα άνθη που αρχίζουν να ξεπροβάλλουν στη γη, άλλοι από το ρήμα «ανθεσιώ» που σημαίνει ανταποδίδω φιλοξενία καθώς συνταυτιζόταν με το τέλος του χειμώνα και την έναρξη των ταξιδιών. Στους Δελφούς ονομάζεται Ποιτρόπιος, στη Σπάρτη Ελευσίνιος. Κυριότερη γιορτή του ήταν τα Ανθεστήρια που διαρκούσαν τρεις μέρες, ήταν αφιερωμένα στον Βάκχο, γινόταν μεγάλη κατανάλωση κρασιού και υπήρχε μια εξαγνιστική διάθεση και μια ελευθεριότητα που θυμίζει κάπως τις σημερινές Απόκριες που τελούνται την ίδια εποχή, ενώ παρόμοιο οργιαστικό χαρακτήρα είχαν και τα Λήνια που τελούνταν τον προηγούμενο μήνα. Στη λήξη για να ολοκληρωθεί ο εξαγνισμός φώναζαν: «Θύραζε κήρες ου έτι Ανθεστήρια». Το γεγονός ότι η λέξη «η κηρ» που σημαίνει το φόβο του θανάτου συνδυάζεται με το στοιχείο του χειμώνα φανερώνει τη συγγένειά της με τον τοπικό όρο «το κηρ» που δηλώνει το έντονο κρύο.

Ο Μάρτιος αντιστοιχεί με τον αττικό Ελαφηβολιώνα (16 Μαρτίου - 15 Απριλίου) που ήταν αφιερωμένος στην Άρτεμι και αποτελούσε την περίοδο που επιτρεπόταν το κυνήγι του ελαφιού. Περιείχε τα «εν άστει ή μεγάλα Διονύσια» όπου παρουσιάζονταν οι θεατρικές τετραλογίες αποτελούμενες από τρεις τραγωδίες και ένα σατυρικό δράμα και βραβευόταν η καλύτερη. Στη Σπάρτη ονομάζεται Γεράσιος, στην Ήλιδα Ελάφιος και στους Δελφούς Βήσιος. Η τοπική έκφραση «Πριτς Μαρτς» δηλώνει το γρήγορο πέρασμα μιας διάρκειας, καθώς χωρίς να το καταλάβεις περνά ο μακρύς και δύσκολος χειμώνας και φτά-

ΜΗΝΟΛΟΓΙΟ

νει ξαφνικά ο Μάρτης και η Άνοιξη.

Ο Απρίλιος ήταν ο Μουνυχιών της Αττικής (16 Απριλίου - 15 Μαΐου) ενώ στη Σπάρτη και στους Δελφούς λεγόταν Αρτεμίσιος.

Ο Μάιος ήταν ο αττικός Θαργυλιών (16 Μαΐου - 15 Ιουνίου) με κύρια γιορτή τα Θαργύλια που περιείχαν και τα ανθεσφόρια, μια τελετή των λουλουδιών, ενώ το όλο εορταστικό κλίμα είχε ένα χαρακτήρα εξαγνισμού και κάθαρσης που διατηρήθηκε στις αντίστοιχες εθμικές πράξεις του σύγχρονου λαϊκού πολιτισμού. Στη Σπάρτη λεγόταν Δελχίνιος και στους Δελφούς Ηράκλειος.

Ο Ιούνιος στον τόπο μας λέγεται Κερασάρης ενώ σε άλλα μέρη της χώρας Θεριστής. Στο αττικό ημερολόγιο είναι ο Σκιροφοριών (16 Ιουνίου - 15 Ιουλίου), στη Σπάρτη ο Φλιάσιος και στους Δελφούς ο Βοαθόος.

Ο Ιούλιος λέγεται Αλωνάρης και είναι ο Εκατομβαιών της Αττικής (16 Ιουλίου 15 Αυγούστου) που αποτελούσε τον πρώτο μήνα του έτους και γι' αυτό περιλάμβανε την πιο μεγάλη γιορτή του άστεως τα Παναθήναια που τελούνταν ανά τέσσερα χρόνια. Στη Σπάρτη λεγόταν Εκατομβεύς, στους Δελφούς Ιλαίος.

Ο Αύγουστος ήταν ο αττικός Μεταγετινιών (16 Αυγούστου - 15 Σεπτεμβρίου) και πήρε το όνομά του, κατά τον Πλούταρχο, από το γεγονός ότι πολλοί άνθρωποι άλλαζαν κατοικία λόγω του θέρους. Στη Σπάρτη λεγόταν Καρνείος, στη Ήλιδα Απολλώνιος και στους Δελφούς Θεοξένιος.

Ο Σεπτέμβριος που σημαίνει έδδομος, παρότι είναι ένατος, επειδή αυτή τη θέση είχε όταν το ρωμαϊκό έτος άρχιζε τον Μάρτιο, ονομάζεται Σταυρός στην τοπική ιδιολεξία γιατί περιέχει τη γιορτή της ανύψωσης του Τιμίου Σταυρού. Στην Αττική ονομαζόταν Βοηδρομιών (16 Σεπτεμβρίου- 15 Οκτωβρίου), στη Σπάρτη Πάναμος, στην Ήλιδα Παρθένιος και στους Δελφούς Βουκάτιος.

Ο Οκτώβριος, δηλαδή όγδοος στο παλιό ρωμαϊκό έτος, λέγεται λαϊκά Άι Δημήτρης, αντιστοιχεί στον αττικό Πυανε-

ψίωνα (16 Οκτωβρίου - 15 Νοεμβρίου), που ονομάστηκε έτσι από τους «πυάνους» ή «κυάμους», δηλαδή τα κουκιά, που συνήθιζαν να βράζουν στην τελετή που λεγόταν «Πυανέψια». Στην Ήλιδα ονομάζεται Αλφαίος, από τη λέξη «άλφη» που σημαίνει την αγροτική παραγωγή ή το «άλφιτον» που σημαίνει το κριθαρένιο αλεύρι, Ηράσιος στη Σπάρτη και Ηραίος στους Δελφούς καθώς ήταν αφιερωμένος στη Θεά Ήρα.

Ο Νοέμβριος, δηλαδή ο ένατος του παλιού χρονολογίου, ονομάζεται Παχυστής επειδή αρχίζει να φέρνει τα πρώτα ελαφρά χιόνια. Είναι ο Μαιμακτριών της Αττικής (16 Νοεμβρίου- 15 Δεκεμβρίου), ο Αθαναίος της Ήλιδας, ενώ στη Σπάρτη και στους Δελφούς ονομάζεται Απελαίος, ίσως γιατί τότε γινόταν η σύγκλιση της Απέλλας δηλαδή της λαϊκής συνέλευσης για να παρθούν οι αποφάσεις για την οργάνωση της χειμερινής διαβίωσης της πόλης.

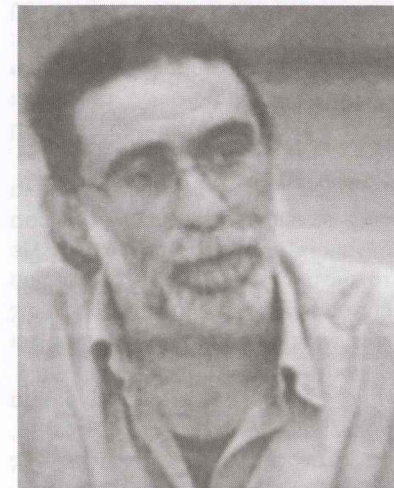
Ο Δεκέμβριος που σημαίνει δέκατος, από την παλιά θέση του, ονομάζεται στη λαϊκή γλώσσα Χριστός γιατί περιέχει τη μεγάλη γιορτή των Χριστουγέννων. Ήταν ο Ποσειδαιών της Αττικής (16 Δεκεμβρίου - 15 Ιανουαρίου), ο Θύιος της Ήλιδας και ο Διόσθιος της Σπάρτης.

Κάθε τρία και δύο έτη εναλλάξ δηλαδή το τρίτο, το πέμπτο, το όγδοο, το δέκατο κλπ προστίθενται ένας εμβόλιμος Ποσειδαιών για να συμπληρωθεί η απόκλιση από τον σεληνιακό κύκλο, που ερχόταν επειδή η συγκρότηση των μηνών με 29 και 30 μέρες δεν αντιστοιχούσε με ακρίβεια στις περιφορές του ουράνιου σώματος. Η λέξη «μην» άλλωστε είναι συγγενική με τη λέξη «μήνη» που αποτελεί ονομασία της σελήνης. Ποιο όμως ονοματοδότης το άλλο; Θεωρώ ότι ο μήνας προήλθε από τη μήνη που κι αυτή προέκυψε από τον όρο «μήνης» που σημαίνει μανία καθώς οι άνθρωποι είχαν παρατηρήσει ότι πολύ συχνά η απώλεια του λογικού και η ψυχική ταραχή οφείλονταν σε επίδρασης της σελήνης κάτι που φαίνεται επίσης στον ορισμό της επιληψίας ως σεληνιασμού.

Ανδρέας Ταρνανάς

«Γράφοντας ανάμεσα»

– Εθνογραφικές δοκιμές με αφορμή το Ζαγόρι»
του Βασίλη Δαλκαβούκη

Ηλίας Σκουλίδας και Βαγγέλης Παπικιώτης ανέλυσαν πολύπλευρα το περιεχόμενο και τους σκοπούς του βιβλίου, αλλά και την προσωπικότητα του Β. Δαλκαβούκη. Στον ίδιο τόνο και ο συντονιστής δημοσιογράφος κ. Σ. Αργύρης.

Στον πρόλόγό του ο Βασίλης γράφει: «Το Ζαγόρι είναι πάντοτε απρόβλεπτο και, πάντως, αρκετά φιλόξενο για να στεγάσει ξανά τις ανησυχίες μου». Το Ζαγόρι είναι ανεξάντλητο κι ο Βασίλης μετά απ' τα πρώτα βιβλία του (Η

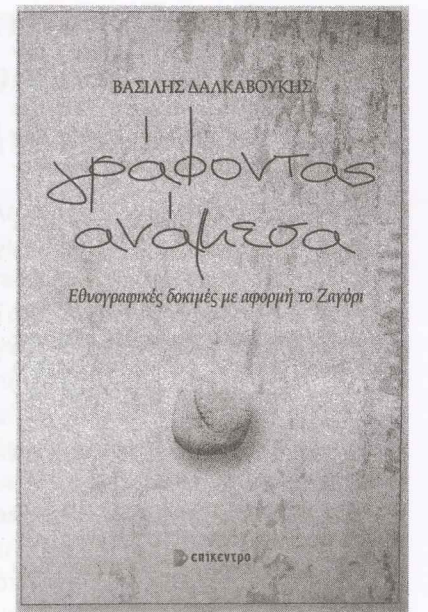
πένα και η γκλίτσα – Μετοικεσίες Ζαγορισιών) επανέρχεται με το τρίτο βιβλίο του με τον παραπάνω τίτλο. Το «Γράφοντας ανάμεσα» επικεντρώνεται στο εθνογραφικό παρόν και ειδικότερα στους ανθρώπους, στη φύση, στην οικονομία, στον τουρισμό. Αναγκαστικά όμως προκύπτει και δεύτερος στόχος που σχετίζεται με την καταγραφή της δικής του θεωρητικής και διανοητικής εξέλιξης στη διάρκεια της ακαδημαϊκής του πορείας. Έτσι ο Βασίλης (ντόπιος εθνογράφος - ανθρωπολόγος) βρίσκεται ΑΝΑΜΕΣΑ στην υποκειμενικότητα, την πολιτική ταυτότητα και την επιστημονική αναπαράσταση. Το βιβλίο του Βασίλη απευθύνεται σ' ένα πολλαπλό αναγνωστικό κοινό – ακαδημαϊκό, φοιτητικό κλπ. – και ειδικότερα στους Ζαγορισιούς συντοπίτες του, «είτε ζουν είτε όχι στο Ζαγόρι, γιατί στις γραμμές του «Γράφοντας ανάμεσα» θα αναγνωρίσουν στα δικά μου ερωτήματα πολλές από τις δικές τους αγωνίες, και στις δικές μου απαντήσεις πλούσιο υλικό για να ξανασκεφτούν το Ζαγόρι με άλλους τρόπους και νέες οπτικές».

Η ύλη του βιβλίου απλώνεται σε 185 σελίδες, συν 14 βιβλιογραφία

φία ξενόγλωσση και ελληνική, συν 4 ευρετήριο ονομάτων, συν 4 ευρετήριο όρων. Το πρώτο κεφάλαιο με παράδειγμα τους εκλογικούς καταλόγους 35 χωριών του Ζαγορίου αναδεικνύει το ζήτημα της «αρχαικής εθνογραφίας». Οι εκλογικοί κατάλογοι συντάχτηκαν το 1913-14, δηλαδή αμέσως μετά την απελευθέρωση. Τα ερωτήματα πολλά. Ποιός τους συνέταξε, πού βρίσκονται οι εκλογείς, γιατί βαφτιστικά ονόματα χριστιανικά και αρχαιοελληνικά, γιατί δεν καταγράφονται Σαρακατσαναίοι; Το δεύτερο κεφάλαιο ασχολείται με την τοπική ιστορία του Ζαγορίου και στον άξονα Ιωάννης Λαμπριδής, Βασίλης Φανίσιος, Κώστας Λαζαρίδης.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στο νερό και στα γεφύρια. Στο Ζαγόρι αλλού υπάρχει έλλειψη νερού κι αλλού επάρκεια κι ακόμα υπάρχει χρήση και κατάχρηση. Εδώ μπαίνει και το θέμα των γεφυριών, δηλαδή η διαλεκτική σχέση ανάμεσα στον άνθρωπο και στην φύση.

Το τέταρτο κεφάλαιο βάζει το Ζαγόρι στη δίνη του τουρισμού. Τι είναι ο αγροτουρισμός, ο εναλλακτικός τουρισμός, ο ήπιος μορφής τουρισμός; Υπάρχει σεβασμός στη

φύση και στην παράδοση;

Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο ασχολείται με την οικονομική κρίση που ενέσκηψε, την ανάπτυξη που οραματιζόμαστε και ανάγει τα κληροδοτήματα σε «ειδικούς πόρους».

Το βιβλίο του Βασίλη Δαλκαβούκη «Γράφοντας ανάμεσα» πρέπει να βρίσκεται σε κάθε Ζαγορία βιβλιοθήκη ΑΝΑΜΕΣΑ στις εκατοντάδες των βιβλίων που εκδόθηκαν από επιφανείς Ζαγορισιούς συγγραφείς.

Την βιβλιοθήκη της ΙΛΕΖ κοσμή ηδη το βιβλίο του Βασίλη, «τιμητική προσφορά» και τον ευχαριστούμε γι' αυτό. Ευχόμαστε υγεία και έμπνευση και καινούργιες αφορμές απ' το Ζαγόρι.

Απόστολος Ντιναλέξης

Τα έθιμα των χωριών μας που δεν
πρέπει να σθήςουν

Ελένη Οικονομίδου Δούβλη

που δεν έχουν δικούς τους ανθρώπους να τους βρουν στο ψυχοκέρρι».

Κάθε χωριό ορίζει αυτή τη μέρα. Στα Πάνω Σουδεγά των Τριών Ιεραρχών στις 30 Ιανουαρίου αρχή του χρόνου.

Στον Ελαφότοπο (Τσερβάρ) του Αγ. Νικολάου, 6 Δεκεμβρίου ανήμερα της γιορτής του Πολιούχου Αγίου στην περίληψη εκκλησία. Έτσι και φέτος, Γέμισαν τα στασίδια. Όλοι θέλουν ν' ακούσουν τα ονόματα της γενιάς τους γραμμένα στα δευτέρια της εκκλησίας.

Η εκκλησία αναλαμβάνει και τα σχετικά του μνημοσύνου. Ο Άλκης Ντιναλέξης, χρόνια επίτροπος, φρόντισε ώστε το βιβλίο να είναι υποδειγματικά γραμμέ-

νο. Ονόματα στο Τούρκικο και στο Ελληνικό κατά έτος, έτσι που ευκολα να εντοπίζεις τους δικούς σου.

Σ' αυτό το κλίμα, μ' αυτή τη συγκίνηση και τη συμμετοχή διαβάστηκαν και φέτος τα ονόματα όλων των κεκοιμημένων κι έγιναν όλα τα πρέποντα.

Ο Θεός να τους αναπαύσει.

Και καθώς ο χρόνος κυλάει ασταμάτητα κι αλύπητα έφτασαν και τα Χριστούγεννα που τελειώνουν με τα Φώτα. Στο Τσερβάρ και φέτος διατηρήθηκε το έθιμο της «δημοπρασίας» των εικόνων που έχει τις ρίζες του στην εποχή της Τουρκοκρατίας και βοηθούσε στη συντήρηση των ναών.

Συνεχίζουν να μαζεύονται οι

χωριανοί, μόνο που η δύσκολη οικονομική συγκυρία δεν άφησε περιθώρια σε μεγάλα ανοίγματα. Έπρεπε όμως να μνημονευτούν όλοι οι άγιοι, κατά το έθιμο, έστω και με λιγότερα λεφτά.

Και θυμάμαι τώρα με συγκίνηση τον Πίδα Ντιναλέξη ν' αρχίζει χαριτολογώντας το «χτύπημα»: «Μιας δραχμής» για να συνεχίζουν οι άλλοι ανεβάζοντας το ποσό. Το χτύπημα εκείνο ήταν «χαριτωμένο» και σκόπιμο έστω κι αν σου απόμεινε μερικές φορές η πληρωμή της εικόνας...

Φέτος καθένας «πήρε» την εικόνα που ήθελε... έστω και φτωχική. Νονοί για την χρονιά έγιναν τα παιδιά της Αλίνας και του Στάθη, η Φρόσω κι ο Σπύρος. Υστερα πάντα κατά το έθιμο ασπάστηκε όλο το εκκλησίασμα την εικόνα, ήπιε αγίασμα, γέμισε και το μπουκαλάκι για το εικόνισμα.

Καλή χρονιά χωριανοί όπου βρίσκεστε!

ΛΟΓΙΣΤΙΚΟ - ΦΟΡΟΤΕΧΝΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ
ΝΤΙΝΑΛΕΞΗΣ Π. ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΣ
Msc στα Εφαρμοσμένα Οικονομικά

Σπ. Λάμπρου 34 - Ιωάννινα
Τηλ.: 26510 26208 Κιν.: 6944 681912
e-mail: jntinalaxis@gmail.com

Βιβλιοπαρουσίαση

Ευριπίδη Μακρή

«ΑΣΗΜΕΝΙΕΣ ΧΑΝΤΡΕΣ»

Θα σταθώ για την απαραίτητη αρχική εποπτική ματιά στην προμετωπίδα του βιβλίου, όπου διά της γραφίδος του Κωστή Παλαμά μαθαίνουμε πως «**Η λογοτεχνία δεν είναι παρά η εκλαϊκευμένη Φιλοσοφία**».

Σε ένα από τα πρώτα μαθήματα φιλοσοφίας που παρακολούθησα στο Πανεπιστήμιο, φιλοπαίγων καθηγητής μας είπε πως «**φιλοσοφία δεν είναι τίποτε άλλο παρά να ψάχνεις μια μαύρη γάτα σε ένα κατασκότεινο δωμάτιο, όταν μάλιστα η γάτα δεν είναι εκεί**».

Ο Ευριπίδης Μακρής χρόνια τώρα αναζητά τούτη τη γάτα.

Δεν γνωρίζω αν εντόπισε να ίχνη της ή την ίδια, πάντως στην αναζήτησή του στις σκοτεινές γωνίες του δωματίου έχει εντοπίσει άλλα σημαντικότερα ευρήματα, που απαρτίζουν το σύνολο του πνευματικού του μόχθου –18 στο σύνολό τους, με ποικίλο περιεχόμενο, λαογραφικό ιστορικό, λογοτεχνικό– με τελευταίο πολύτιμο εύρημα τούτες τις «**Ασημένιες χάντρες**».

Η προμετωπίδα, είναι λειτουργικά ένα με το περιεχόμενο του βιβλίου γιατί ολόκληρο αποτελεί κατά κάποιο τρόπο μια πραγματεία Πρακτικής Φιλοσοφίας: ηθικής, πολιτικής και αισθητικής.

Το εξώφυλλο της καλαισθητής έκδοσης, που θα αποτελέσει απόψε το αντικείμενο της διαπραγμάτευσής μας, προιδαίνει για το περιεχόμενο: κυριαρχεί το Ζαγορίσιο φυσικό και δομημένο τοπίο, η πατρίδα της ψυχής του συγγραφέα. Φωτογραφία σε σέπια, σαν παλιό οικογενειακό κειμήλιο όπως άλλωστε είναι και η μνήμη.

«Εν είδει προλόγου» ο ίδιος εξομολογείται την απαρχή της προσωπικής πνευματικής δημιουργίας: η πιεστική απαίτηση της μνήμης και του αισθήματος να σηματοποιηθούν σε λόγο: «**Βιώματα «ακριβά» και αναπόσπαστα από το εσωτερικό μου «είναι». Χάντρες ασημένιες που δεν ξεθωριάζουν ποτέ, γιατί ανεξίτηλα χαράχτηκαν στη συνειδήσή μου**».

Επισημαίνει επίσης στο μικρό αυτό πρόλογο πως από τα διηγήματα που περιλαμβάνονται στη συλλογή –15 στον αριθμό– αλλά έχουν ιστορική βάση, άλλα είναι προϊόν μυθοπλασίας, αλλού υπάρχει εμπλοκή των τεχνικών και περιλαμβάνεται και μια ταξιδιωτική ιστορικο-γεωγραφική περιήγηση.

Η μελέτη της δομής του έργου μας αποκαλύπτει δύο άξονες πάνω στους οποίους κινείται ο συγγραφέας και ακροβατούν οι ήρωές του:

Ο ένας είναι χρονολογικός άξονας που διατρέχει και συνέχει τη συλλογή από το 1826 έως το 2010 με σταθμούς τα συμβάντα της νεότερης και σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας, επαναστάσεις, πόλεμοι, εμφύλιος, μετανάστευση.

Ο άλλος είναι γεωγραφικός, όπου με κινηματογραφικές τεχνικές άλλοτε προσπερνά τόπους με τη φευγαλέα ματιά του Ντοκιμαντέρ και αλλού ζουμάρει και εστιάζει.

Άρτα, Θεσπρωτία, Πρέβεζα, Ξηρόμερο, Γιάννενα, αλλά και Σαλαμίνα και Μεγάλο Πεύκο και πιο μακριά στη Γερμανία των σπουδών αλλά και της ανειδίκευτης εργασίας.

Οι συνισταμένες του χωροχρόνου μας δίνουν τη συνιστώσα του έργου: ιστορικές περιπέτειες –της φυλής και του φύλου– απώλειες, μεγάλες στιγμές και μικρά προσωπικά δράματα, αλλά και συγκινήσεις σε εμπλοκή με τις ραγδαίες οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές.

Το βιβλίο διατρέχουν ζητήματα όπως: ο χρόνος (ανέκαθεν), ο τόπος (παντού), οι προηγούμενες γενιές (οι αναμνήσεις και το μέλλον), το βίωμα (ως εφόδιο και προσανατολισμό, ως πληγή και γλυκασμός)... είτε άλλα που υποβάλλει έμμεσα: η απουσία και η –οιονεί– παρουσία, η λειτουργία της μνήμης, η ρίζα (ως πνευματική και συναισθηματική τροφοδοσία).

Αφαιρετικοί οι τίτλοι –μικρά ονόματα και ιδιότητες κατά κανόνα– λειτουργούν ως πυκνωτές πολυπρόσωπων επεισοδίων και συνοδεύονται πάντα από τη χρονική ένδειξη. Αναφέρω ενδεικτικά: Το άλογο / 1943, Η τοιγγάνα / 1949, Η καλόγρια / 1958, Η πλαστογραφία / 1966, ο φίλος μου ο Ιμπραήμ / 1974, Η Σμαράγδα / 1979.

Εντοπίζουμε έναν αφηγητή ετεροδιηγητικό, παρατηρητή, που σχολιάζει διακριτικά τα τεκταινόμενα και σπάνια με πρωταγωνιστική παρουσία και λειτουργία ομοδιηγητική, και στην περίπτωση αυτή τα εξωτερικά στοιχεία του χωροχρόνου δίνονται με μεγαλύτερη σαφήνεια και λεπτομέρεια όπως στην «**Τοιγγάνα**»: «**Ήταν το 1949. Μήνας Οκτώβριος, Σάββατο θασίλεμα ηλιού. Είχα αργήσει εκείνο το Σάββατο να πάω στο κονάκι. Τα μαθήματα είχαν τελειώσει στις δύο. Πήγαίνα στην Τρίτη τάξη του Γυμνασίου, που δεν είχε μέρες που είχε αρχίσει το νέο σχολικό έτος**»... ή στο «**Η μάνα κλαίει στο παράθυρο**» με χρονική ένδειξη 1944... όπου εμπλέκονται και στοιχεία ιδιωματικής διαλέκτου βιωματικά εμπειρωμένα: «**Κι αυτή συνέχιζε με την απαλή φωνή της και με τη σαρακατσάνικη λαλιά της, που οι λέξεις έβγαιναν μισές και πετσοκομμένες, μέχρι να κοιμηθούν τα τρία παιδιά της. Και φυσικά πάντα τελευταίος κοιμόμουν εγώ ο «σαντράκαλος», όπως συνήθιζε να με αποκαλεί. Κι ήμουν πράγματι «σαντράκαλος», λέξη ιδιωματική των Σαρακατσανίων, για κάποιον που είναι ανήσυχος, αεικίνητος, ανάποδος, ασταμάτητος. Έτσι ήμουν – δυστυχώς ή ευτυχώς. Μέρα δεν κοιμόμουν ποτέ. Αλλά ούτε και περπατούσα. Έτρεχα. Δεν ξέρω γιατί έτρεχα, αλλά τρέχοντας πήγαίνα παντού σαν κάτι να ήθελα να προλάβω**».

θω. Γι' αυτό και τα γόνάτα μου τα 'χα μονίμως πληγωμένα, γιατί έπεφτα και χτυπούσα, μάτων, κατουρούσα το ματωμένο γόνατο αλλά ποτέ δεν έκλαιγα».

Ο συγγραφέας με το χρόνο μοιάζει να βρίσκεται σε ένα διαρκές παιχνίδι, συχνά παραβιάζοντας την ομαλή χρονική πορεία για να γυρίσει προσωρινά στο παρελθόν ή αφηγείται ένα γεγονός που πρόκειται να διαδραματιστεί αργότερα εντάσσοντας

Της ΝΙΚΗΣ ΖΟΥΚΗ

στη ροή της αφήγησης αναχρονίες, αναδρομές και προλήψεις.

Σε κάποια αφηγηματικά κείμενα υπάρχει μια κύρια αφήγηση που αποτελεί την αρχική ιστορία και υπάρχουν και μικρότερες, δευτερεύουσες αφηγήσεις, εγκιβωτισμένες μέσα στην κύρια αφήγηση που διακόπτουν την ομαλή ροή του χρόνου.

Οι αφηγηματικές της τεχνικές περιλαμβάνουν αφηγήσεις και σχόλια, διαλόγους, περιγραφές και εσωτερικούς μονολόγους.

Οι διάλογοι είναι κοφτοί, σχεδόν λαχανιαστοί, με την ένταση των αισθημάτων που περιγράφουν, αλλά και με μία γλωσσική λιτότητα, που –σπάνια– περιλαμβάνει και το τοπικό ιδίωμα, ώστε να λέγονται μόνο όσα είναι απολύτως αναγκαία να ειπωθούν.

Ακολουθώντας τους μεγάλους του είδους διηγηματογράφους όπως ο Βιζυηνός, αποδίδει τις κορυφαίες δραματικές στιγμές με τρόπο αφαιρετικό και δωρικό.

Οι περιγραφές εμπλέκονται κάποτε με τα σχόλια και δεν είναι απλές εικόνες αυτές που μας δίνονται, αλλά σχηματοποιημένα αισθήματα και ηθικές κρίσεις, όπως στην περίπτωση της περιγραφής του Κωνσταντή: «**Ο νους της πέταξε στον Κωνσταντή της. Δεν τον χόρτασε η νιόνυφη, δεν πρόλαβε καλά-καλά να τον γνωρίσει. Ήταν λεβεντής ο Κωνσταντής. Κι η λεβεντιά ενός άντρα στα εικοσιπέντε του είναι δυο φορές λεβεντιά. Αλλά κι η Μάρα ήταν όμορφη. Κι η ομορφιά της θρίσκανταν στην λυγεράδα του κορμιού της και στο βλέμμα της τ' αστραφτερό. Ήταν άξια γυναίκα αξίου παλικαριού**».

Δημιουργεί έτσι χαρακτήρες στα πρότυπα του αρχαίου «καλού κ' αγαθού» συνδυάζοντας την εσωτερική με την εξωτερική ποιότητα, όπως και στην περίπτωση της όμορφης καλόγριας που τα κάλλη της μορφής αποτελούν δέλεαρ χωρίς αυτό να αποσεί την ίδια από την αποφασισμένη της πορεία, ούτε καν τaráσσει την άγια γαλήνη της με την ελάχιστη αμφιβολία.

Δεν είναι στην ουσία σωματότυποι που περιγράφονται με θαυμασμό και ζεστασιά αλλά το ηθικό τους «εκτόπισμα» σε ένα σύμπαν με σταθερό αξιακό σύστημα και κυρίαρχες τις έννοιες της ελευθερίας, της λεβεντιάς, της αξιοπρέπειας, της τιμής αλλά και του πένθους και της νοσταλγίας, δίνοντάς μας έτσι τις συντεταγμένες του κόσμου που χάθηκε μη τυχόν και τον διεκδικήσουμε εκ νέου: «**Είχε χαρά ο κόσμος μπόλικη και μπόλικη φτώχεια**» όπως σημειώνει στον «**Μαστρογιάννη**» με ένδειξη χρονική 1950.

Παρών και ο έρωτας σε κάποια από τα διηγήματα, με υπέρπουσα δύναμη και λεπτές αποχρώσεις. Με τη συστολή και την εσωστρέφεια που επιτάσσουν η ήθη της παραδοσιακής κοινωνίας και πάντα υποκείμενος και υπόλογος σ' αυτά.

Ο Ευριπίδης Μακρής είναι μια πολυεπίπεδη συγγραφική ταυτότητα, όπως αναφάνεται και στις δελίδες τούτου του βιβλίου, όπου ο λογοτέχνης συναντά το λαογράφο, τον ιστορικό κι όλοι μαζί καθοδηγούνται από το **δάσκαλο**, τη σφαιρική και κυρίαρχη ταυτότητα, που άλλοτε διαφαίνεται διακριτικά όπως στη «**Σμαράγδα**» και άλλοτε έχει πρωταγωνιστικό ρόλο, για παράδειγμα στην «**Πλαστογραφία**»: «**Ήρθε ο μπάρμπα-Γιώργης ο Μούταινος μες' το μούσγωμα κι αντάμωσε το δάσκαλο. Τον φώναξε παράμερα κατά συνομιλικό τρόπο και του 'πε: «Μπορώ να σου πω κάτι ιδιαίτερώς δάσκαλε;...**

.... και παρά την εμπλοκή αυτή, η ισορροπία του λογοτεχνήματος παραμένει σταθερή χωρίς να αλλοιώνεται η σοφή αναλογία ανάμεσα στην πληροφορία τη μυθοπλασία και την τέχνη του λόγου.

Επιτρέψτε μου ένα πολύ προσωπικό σχόλιο: ξεχώρισα ανάμεσα στις άλλες ασημένιες χάντρες το διήγημα «**Παράπονο των βουνών**» γιατί το έχω κι εγώ ακούσει αυτό το παράπονο, και γιατί είναι γεμάτο από ονόματα γνωστά κι αγαπημένα κι ας κινδυνεύω να χαρακτηριστώ τοπικιστριά, χαρακτηρισμό από τον οποίο ο συγγραφέας μας απαλλάχτηκε καθώς και το Ζαγορίσιο δηλώνει στο τελευταίο ανάγνωσμα «**ιδιαιτέρα φιλοαρκάς**», καταργώντας τα γεωγραφικά στεγανά, καθώς αγαπώντας με πάθος την ιδιαιτερότητα του πατρίδα η καρδιά του ανοίγει τόσο ώστε να δέχεται μέσα της όλες τις πατρίδες του κόσμου.

Οι λογοτεχνικοί ήρωες, είχε επισημάνει σε μια συνέντευξή του ο Γιάννης Ξανθούλης αξίζει να υπάρξουν αν μετά το τέλος της ανάγνωσης ενός βιβλίου στοιχειώνουν για λίγο καιρό καιρό τη μνήμη μας.

Οι ήρωες του Ευριπίδη Μακρή το καταφέρνουν αυτό και μετά την ανάγνωση τούτου του βιβλίου ο Κωνσταντής, ο Αλέξανδρος, η Σμαράγδα θα είναι για καιρό στη συντροφιά σας.

Ο ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ 2016

Ο Δήμος Ζαγορίου από τη σύστασή του αγνοεί το Περιόδικό μας και την ιστορία του, με άλλα λόγια αγνοεί τους χιλιάδες αναγνώστες μας. Έτσι και πρόσφατα με αφορμή την ψήφιση του προϋπολογισμού του 2016 έγιναν δημοσιεύσεις στον ημερήσιο τύπο της πόλης μας.

Οι δημοτικοί σύμβουλοι κ.κ. Ηλίας Ράπτης και Παναγιώτης Ρούσκας του συνδυασμού «Ζαγόρι με συνέχεια» δημοσίευσαν επιστολή τους στον «Πρωινό Λόγο» στις 23-24 Γενάρη 2016, όπου εκφράζουν τις απόψεις τους για πολλά θέματα του προϋπολογισμού. Ο Δήμαρχος κ. Βασίλειος Σπύρου στον «Πρωινό Λόγο» στις 5 Φλεβάρη 2016 απαντάει σε όλα τα θέματα που θίγουν οι δημοτικοί σύμβουλοι. Οι ως άνω δημοτικοί σύμβουλοι επανέρχονται με δημοσίευσή τους στην ίδια εφημερίδα στις 10/2/16.

Εμείς της Συντακτικής Επιτροπής δεν είμαστε ευχαριστημένοι με τις διαστάσεις που πήρε η διαμάχη: Οι μεν γράφουν για «δημοτικούς συμβούλους που ψηφίζουν τα πάντα δι' ανατάσεως της χειρός», ο δε Δήμαρχος γράφει «για ανούσια κριτική, ανακρίβειες και προσπάθεια να δηλώσουν την παρουσία τους». Η Συντακτική Επιτροπή δεν έχει τον προϋπολογισμό για να πάρει θέση στη διαμάχη και ούτε έχει δικαίωμα γι' αυτό. Το δικαίωμα ανήκει στους Δημότες του Ζαγορίου που κάθε φορά ψηφίζουν. Παρακολουθούμε με ιδιαίτερη προσοχή τα τεκμαινόμενα γιατί αφορούν το Δήμο μας και ελπίζουμε για πληρέστερη ενημέρωση από τις αντιμαχόμενες πλευρές ώστε να σχηματίσουμε ολοκληρωμένη άποψη.

Να ευχηθούμε «μακριά η μικροπολιτική», συνεργασία και εποικοδομητικό διάλογο ώστε το Ζαγόρι να προχωρήσει μπροστά.

Η Συντακτική Επιτροπή

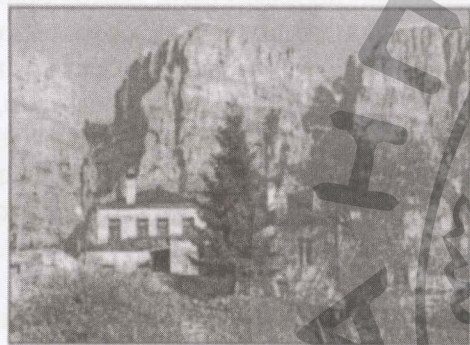
Κ. Τασούλας και Ζαγορίσιοι συμφωνούν:

Να συνεχιστεί η πρωτοβουλία για ένταξη του Ζαγορίου στα τοπία της UNESCO

Θέματα που αφορούν το Ζαγόρι, είχε τη δυνατότητα να συζητήσει ο βουλευτής Ιωαννίνων της Νέας Δημοκρατίας Κώστας Τασούλας, με την ευκαιρία της ετήσιας εκδήλωσης για την κοπή της πίτας των Ζαγορίσιων της Αθήνας.

Ειδικότερα ο κ. Κώστας Τασούλας, στη συζήτηση που είχε με το Δ.Σ. της Ένωσης Ζαγορίσιων, με τον Δήμαρχο Ζαγορίου Β. Σπύρου και με τους παρευρισκομένους, τέθηκε η ανάγκη όπως η νέα πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Πολιτισμού να υιοθετήσει και συνεχίσει την πρωτοβουλία του κ. Τασούλα για την ανακήρυξη από την UNESCO του Ζαγορίου ως πολιτιστικού τοπίου, γεγονός που, μεταξύ άλλων, θα έχει πολύ θετικές συνέπειες στην τουριστική προβολή του.

Ο Γιαννιώτης βουλευτής τόνισε επίσης την ανάγκη στήριξης του Ζαγορίου από την Πολιτεία για την διατήρηση του παραδοσιακού του χαρακτήρα, την περαιτέρω ενδυνάμωση της τουριστικής αξιοποίησης αλλά και την προστασία της πλούσιας πολιτιστικής του κληρονομιάς.

Η ευγένεια, η περηφάνια κι η αξιοπρέπεια της Ζαγορίσιας λαϊκής οικογένειας με τρεις λέξεις «Τι του χαλνούσις!»

Ρωτούσα τον πατέρα μου αν θέλει λίγο γλυκό του κουταλιού με τον καφέ του και μ' ένα πονηρό χαμόγελο μου απαντούσε: «**Τι του χαλνούσις!**»... εννοώντας πως «**ναι, θέλει!**»! Και φυσικά το απολάμβανε.

Δεν είχαν όλες οι παλιές Ζαγορίσιες οικογένειες πλούτη κι αρχοντικά. Δεν είχαν ξενιτευτεί όλοι οι άντρες, αλλά κι από τους ξενιτεμένους, δεν έστελναν όλοι ταχυτικά τα εμβάσματα, ούτε γύρισαν όλοι αρχοντάδες. Πάρα πολλές οικογένειες έζησαν αποκλειστικά από τα αγαθά που τους έδινε αυτός ο άγονος ξερός βραχότοπος, άντε για κάποια χωριά και το δύσβατο, ορεινό δάσος. Και κάποιες ζούσαν από το μικρό εμπόριο στα χωριά μας ή στις πόλεις και άλλες είχαν κάποιο μέλος υπάλληλο του φτωχού μας κράτους, δάσκαλο, καθηγητή, παπά, γραμματικό, με πολύ μικρό εισόδημα.

Δεν μπορώ και δεν επιδιώκω να κάνω οικονομική ή λαογραφική ανάλυση.

Όλοι όμως οι Ζαγορίσιοι και κυρίως οι Ζαγορίσιες που γνώρισα κι εγώ, είχαν στην καθημερινή τους ζωή μια σεμνή αλλά και περήφανη συμπεριφορά, μια αξιοπρεπή αρχοντιά.

Όταν έρχονταν ο επισκέπτης στο σπίτι κάθε Ζαγορίσιας οικογένειας, πάντα κάτι θα είχαν να τον φιλέψουν. Ένα γλυκό του κουταλιού, ένα κομμάτι κουλούρα, ένα φυλλί πίτα... Και κείνα τα χρόνια ο επισκέπτης δεν ήταν χορτάτος... Και, κυρίως αν ήταν γυναίκα, δεν έπρεπε να δείξει ότι το φίλημα το επιθυμεί! Ακόμα κι αν πεινούσε, το κομμάτι της πίτας θα το τρώγε πολύ προσεκτικά. Και 'κει που το 'παιρνε στα χέρια συνήθως έλεγε: «**Δεν ήταν ανάγκη**», «**τι του χαλνούσις**», δηλαδή μην το χαράμιζεις για μένα. Περήφανη αξιοπρέπεια χωρίς τίποτα το εγωιστικό ή το ακατάδεχτο, μια ταπεινή αποδοχή της κατάστασης όλων. Μια χαμηλότονη μεγαλοπρέπεια!

Από μικρή θυμάμαι πως ο θείος μου ο Πύρρος Στάρας, όταν του δίνανε κάτι να φάει, συνήθιζε αστειευόμενος να λέει κι αυτός «**τι του χαλνούσις!**» και γελούσαμε όλοι, το παίρναμε για ένα

λεκτικό αστέιο. Και μας διηγούνταν για τότε που ήταν μικρός... Είχε πάει ο θείος Πύρρος σε μια θεια. Του 'δωσε η θεια πίτα. Ο Πύρρος, γνωρίζοντας πως η τροφή δεν περισσεύει στο σπίτι της θειας, αλλά κι επειδή δεν έπρεπε να δείξει πεινασμένος, αρνήθηκε επιεικώς να την πάρει. Τότε κι αυτή για να τον πείσει πως δεν θα της το στερήσει αν θα το φάει κι ότι έχουν άφθονα αγαθά, αν και μάλλον ίσχυε το αντίθετο, του είπε ξέγνοιαστη: «**Φά' του Πύρρου για τα σκ'λιά του 'χουμι**»!... Κι εμείς γελούσαμε! Δεν αντιλαμβανόμασταν το μεγαλείο της αξιοπρέπειας με την προσφορά του φιλέματος... που προφανώς δεν ήταν για τα σκυλιά!

Κι η γιαγιά Πολυξένη Θεμελή, μάνα της πεθεράς μου με καταγωγή από τη Βίτσα, παντρεμένη στην Καλωτά με τον Κώστα Θεμελή πούχε γυρίσει από τη Ρουμανία, μα χωρίς την περιουσία του... Είχαμε κάποιο φαγητό ή γλυκό, δεν θυμάμαι. «Θες γιαγιά λίγο;» «Όχι» «Δωσ' της, δωσ' της» με σκούνταγε η πεθερά μου. «Θες γιαγιά λίγο;» έκανα πάλι εγώ, να εκμαιεύσω την ελευθέρη... βούληση του «πολίτη»... Ζαγορίσια γιαγιά τού άντρα μου! «Όχι» Ξανάκανε η γιαγιά με σκυμμένο το κεφάλι. Πήρε η πεθερά μου και της έβαλε. «Δε θέλω, δε θέλω» έκανε η γιαγιά «Θα το φας» η πεθερά μου. Σιγά-σιγά το έφαγε η γιαγιά και το φχαριστήθηκε! Παρόμερα η πεθερά μου μου εξήγησε πως έτσι είναι η γιαγιά, πρέπει να επιμένεις πολύ για να πάρει κάτι, ακόμα κι αν πεινάει. Ποτέ δεν θα πει «Θέλω». Είναι ντροπή! Κι ως έζησε η γιαγιά όλη τη ζωή της να σιτίζεται σχεδόν αποκλειστικά από των χεριών της την παραγωγή.

Αλλά κι η μάνα μου, για να δηλώσει την επιθυμία της να γευθεί κάτι που της έδινε, συνήθιζε να μου λέει μ' ένα πονηρό χαμόγελο ευχαρίστησης «**Τον άρρωστο... ρωτούν**» προφανώς από τη συνήθεια ν' αποφύγει την ευθεία καταφατική απάντηση.

Ευγένεια, περηφάνια κι αξιοπρέπεια της Ζαγορίσιας λαϊκής οικογένειας!

Ρ. Διαμαντή

«Άνθρωποι του τόπου μας, κομμάτια της ζωής μας» Κάκης (Χριστόδουλος) Στουκίδης – Κούλης (Δημήτριος) Χριστοδούλου

Τα τελευταία χρόνια, όλο και περισσότερες μελέτες για το Ζαγόρι επισημαίνουν ότι ο τόπος αυτός διακρίνεται από μια ενδογενή δυναμική και αξιοσημείωτη επινοητική ικανότητα, ώστε να βρίσκει διεξόδους από την κρίση και να ανακάμπτει πληθυσμιακά και κοινωνικά σε κάθε χρονική περίοδο που παρουσιάζει συμπτώματα φθοράς και παρακμής.

Είναι αυτό που θα λέγαμε πιο απλά «ο τόπος είναι οι άνθρωποι» και ότι αυτό που συγκροτεί το πολιτιστικό εικοκοδόμημα του Ζαγορίου οφείλεται στους ίδιους τους ανθρώπους του. Τέτοιους ανθρώπους λοιπόν, που αποτέλεσαν ορόσημο και σύμβολο για τη μικρή μας κοινότητα, το Πάπιγκο, καλούμαστε να τιμήσουμε με το ταπεινό αυτό πόνημα.

Ο Κάκης (Χριστόδουλος) Στουκίδης, γιος του πανέξυπνου, δραστήριου και εφευρετικού Μεγακλή Στουκίδη και της Λευκοθέας, μιας μικρόσωμης, μελίχιας και ευγενικής γυναίκας, υιοθετήθηκε από την οικογένεια Τσιωτίδη, λαμπρή οικογένεια Παπιγκιωτών με περγαμνές γιατί ο Τσιωτίδης διέτελεσε πρόξενος στο Τούρνο Σεβερίν, έδρα της πιο σημαντικής παροικίας του Παπίγκου. Ο Κάκης από τα εφηβικά του χρό-

νια ήταν η «ψυχή» της παρέας, στα κυνήγια, στα πανηγύρια, σε όλες τις εκδηλώσεις της κοινότητας. Ανήκε σε μια γενιά όπου το «εγώ» συμπεριλαμβανόταν και υποστήριζε το «εμείς», όπου το συλλογικό πνεύμα υπερίσχυε του ατομισμού και οι άνθρωποι ζούσαν με κοινωτικό πνεύμα και αλληλεγγύη, χωρίς να λείπουν όμως οι αντιθέσεις. Έτσι, μαζί με τους συνομηλίκους του οργάνωναν χορούς και εκδηλώσεις μέσα στα μαύρα χρόνια της Κατοχής και προσπαθούσε με το πνεύμα ευθυμίας και αισιοδοξίας που τον χαρακτήριζε να ξεπερνά τα δύσκολα. Ακόμη και όταν έχασε την αγαπημένη σύζυγό του Ευανθία, δεν «κλείστηκε» στον εαυτό του και στο σπίτι του, μόνο συνέχισε και αυτός και τα παιδιά του να δίνει μια έντονη κοινωνική παρουσία σε όλα και σε χαρές και σε λύπες της κοινότητας.

Αξέχαστη θα μείνει η δραστήρια και αποτελεσματική συμμετοχή του στον Εξωραϊστικό Σύλλογο του Παπίγκου, όπου σε μια εποχή κρίσης και αποχής από τα κοινά, έφερε επάξια τον τίτλο του Προέδρου οργάνωνοντας εκδηλώσεις, ενώνοντας μέσα από αυτές και τους πιο απομακρυσμένους από τον τόπο τους χωριανούς, και κυρίως παραδειγματίζοντας έτσι τους νέους, προάγοντας το κοινωνικό πνεύμα.

Μια ανοιχτόκαρδη λαμπερή παρουσία ο Κάκης, ένας «πανταχού παρών» Παπιγκιώτης και γι' αυτό κανείς δε θέλει να πιστέψει ότι δε θα τον ξανα συναντήσει στις όποιες εκδηλώσεις του χωριού, στην Εκκλησία, στα καλντερίμια να περπατά με ανάλαφρο και γοργό βήμα που δεν βάρυνε ποτέ, αυτό που ονομάζεται κοινώς «γεράματα».

Ούτε βέβαια είναι εύκολο να δεχτεί ο καθένας μας ότι ο Κούλης, που το όνομά του έγινε συνώνυμο των βουνών και της

ορειβασίας, είναι δυνατόν να λείψει από την αγαπημένη εκκλησία του Αγίου Βλασίου, όπου ξεδιάλεγε τα κεριά για να μην πάνε «χαμένα», να μην εμφανιστεί στην πόρτα του ορειβατικού, να μην καθίσει δίπλα στα όργανα στο πανηγύρι του Αη-Λια.

Όταν γεννήθηκε ο Κούλης, ο πρώτος γιος του δάσκαλου Αχιλλέα και της Ολυμπιάδας Χριστοδούλου –όπως σημειώνει ο πατέρας του στο προσωπικό του ημερολόγιο– το αγαπημένο του σκυλί έτρεξε να τον ειδοποιήσει και να τον φέρει κοντά στη λεχώνα με το μωρό. Πήρε το όνομά του από έναν άλλο Κούλη, πατέρα της Ολυμπιάδας, ο οποίος πνίγηκε στο ποτάμι και η ίδια δεν πρόλαβε να τον γνωρίσει. Απόφοιτος του εξατάξιου Γυμνασίου της εποχής, διέθετε σημαντική μόρφωση ώστε να ανταποκρίνεται με επάξιο τρόπο στη χρήση του προφορικού και του γραπτού λόγου, γι' αυτό και τα βιβλία που κρατούσε στις θέσεις που αναλάμβανε κάθε φορά, σε όλες τις μορφές κοινωνικής παρουσίας και σε όλες τις εποχές. Γι' αυτό και επιφανείς και μορφωμένοι επισκέπτες του χωριού αναζητούσαν τη συντροφιά του, την κουβέντα, διανθισμένη πάντα με ανέκδοτα από τη ζωή και τους γραφικούς τύπους του χωριού, πλούσια σε εμπειρίες και σε γεγονότα από την πιο παλιά αλλά και την πρόσφατη ιστορία της κοινότητας. Διέθετε, με άλλα λόγια, την απλή σοφία του ανθρώπου του ορεινού κόσμου, αλλά και την κριτική ικανότητα και το πνευματικό υπόβαθρο

ενός λόγιου αστού. Χάρis στα προσόντα αυτά έγινε διάσημος και σε πανελλήνιο επίπεδο. Με την άξια, αεικίνητη και εργατικότητα σύζυγό του Αλεξάνδρα, ήταν από τους πρωτεργάτες της ανάπτυξης και προώθησης του ορειβατικού τουρισμού. Στον ξενώνα και το μαγαζί τους, ήδη από τη δεκαετία του '70, φιλοξένησαν πλήθος ορειβατών, οι οποίοι όταν επέστρεφαν στις εστίες τους διηγούνταν τα όσα θαύματα είδαν τα μάτια τους στα βουνά του Παπίγκου, διεγείροντας έτσι την περιέργεια και το ενδιαφέρον των μελλοντικών επισκεπτών. Συνέβαλε, λοιπόν, ο Κούλης με την προσωπικότητα, την αξιοσύνη και τον ενεργητικό, δραστήριο και ευπροσέγγιστο χαρακτήρα του στην ανάπτυξη του τουρισμού στον τόπο μας.

Χριστούγεννα 2015. Στον ζεστό, ατμοσφαιρικό και τόσο «cozy» χώρο του μαγαζιού της Λένας Χριστοδούλου στην «Μπίμτσα», δεσπόζει μια μεγεθυμένη φωτογραφία τοίχου. Είναι μια χαρούμενη και κεφάτη συντροφιά χωριανών μας, πολλά χρόνια πριν, μπροστά από το ίδιο μαγαζί που ανήκε στον παππού της. Οι ξένοι επισκέπτες την παρατηρούν προσεκτικά ή την προσπερνούν αδιάφορα, απολαμβάνοντας τη ραστώνη των διακοπών τους. Όμως όλοι εμείς που ανήκουμε στον τόπο αυτό, είτε γιατί γεννηθήκαμε εκεί, είτε γιατί ταυτιστήκαμε με αυτόν, αναγνωρίζουμε στη φωτογραφία αυτή πρόσωπα αγαπημένα, πρόσωπα που δεν υπάρχουν πια ή που έφυγαν πρόσφατα. Και έτσι, το χωριό ποτέ δεν θα είναι το ίδιο, χωρίς τις παρουσίες τους, του Κάκη, του Κούλη και των άλλων, γιατί είναι οι άνθρωποι του τόπου μας, κομμάτια της ζωής μας, όμορφα, πλούσια σε αναμνήσεις, γεμάτα από την προσωπικότητα και τον δυναμισμό τους.

Γλυκερία Χριστοδούλου

ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΕΦΥΓΑΝ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΜΙΧΑΗΛ ΝΤΙΝΑΛΕΞΗ

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΤΗΡΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

Κηδεύουμε σήμερα εορτή των Θεοφανείων (2016) την καλονοικοκυρά Αλεξάνδρα Τάσιου Ντιναλέξη, νύμφη στην οικογένεια των Ντιναλεξάδων που γεννήθηκε πριν 86 χρόνια στις 2 Φεβρουαρίου 1930 – εορτή της υπαπαντής – στην Κόνιτσα.

Οι γονείς της Τριαντάφυλλος Τάσιος από το Λεσκοβίκι Β.Η. και Σωσάνα από το Μάζι Κονίτσης απέκτησαν 9 τέκνα (6 αγόρια και 3 κορίτσια): τον Μιχάλη, την Αλεξάνδρα, τον Κωνσταντίνο, την Ευδοκία, το Δημήτρη (τον πολύκλαστο, που παιδάκι ακόμα είχε την τραγική ατυχία να χάσει τη ζωή του στις εμφύλιες επιχειρήσεις της Κονίτσας), την Αικατερίνη, το Θωμά, το Νικόλαο και το Δημήτριο.

Προικισμένη και εργατική η πολυμελής οικογένεια παρά τις αντιξοότητες των ταραγμένων καιρών ανέθρεψε και ανέδειξε με αξιοπρέπεια τα παιδιά της.

Το έτος 1952 η Αλεξάνδρα 22 ετών υπανδρεύεται με τον Μιχάλη Ντιναλέξη Ελαφοτοπιτή που εργαζόταν στο σώμα της χωροφυλακής. Από το γάμο γεννήθηκαν 2 αγόρια ο Αλκιβιάδης και ο Κωνσταντίνος.

Η παρουσία της στο χωριό μας ανέδειξε τις αρετές της: αξιοπρέπεια, νοικοκυροσύνη, εργατικότητα, σεμνότητα, ομορφιά, οικογενειακή φροντίδα, αφοσίωση στην ανατροφή των τέκνων, καλοσύνη και ταπεινότητα, συνέπεια στη συμπεριφορά τόσο ως συζύγου, ως μητέρας, ως νύμφης, ως πεθεράς και συγγενούς, αλλά και ως μέλους του ευρύτερου κοινωνικού κύκλου.

Είχε επίσης χορευτικές ικανότητες.

Αργότερα η οικογένεια εγκαταστάθηκε στο Καλπάκι όπου χρυσόχερα όπως ήταν, εργάστηκε ευσυνειδήτα και υποδειγματικά στο κέντημα, το ράψιμο και το πλέξιμο με τα χέρια και την πλεκτομηχανή της εποχής.

Έτσι με τον σύντροφό της ανέδειξαν την οικογένειά τους, εμόρφωσαν και αποκατέστησαν τα παιδιά τους και ευτύχησαν να ιδούν τρία εγγόνια και ένα δισέγγονο.

Πλήγμα για την οικογένεια η απώλεια του συζύγου της. Παρέμεινε άκαμπτη και υπομονετική στο σπιτικό της και τις οικογένειες των τέκνων της.

Μέρα που είναι σήμερα Αλεξάνδρα μας – διαλεχτή και βαρύτατη για τη θρησκεία μας, τα Θεοφάνεια, τα Φώτα, ο Αγιασμός των υδάτων, η ταυτόχρονη παρουσία της Αγίας Τριάδος. Σήμερα όπως αναφέρουν οι γραφές αγιάζεται η φύσις και συντρίβονται οι δαίμονες.

Είναι σήμερα που ανοίγουν οι ουρανοί, που τα άνω συνεορτάζουν με τα κάτω και τα κάτω συνομιλούν με τα άνω, για να γεννηθεί η σπιθα του καθαριού, η νίκη του φωτός έναντι του σκότους, ο θρίαμβος της αιωνιότητας, ο δρόμος της αθανασίας.

Σ' αυτό το δρόμο ήρθε η ώρα να πορευθείς ανεμπόδιστα. Τα παιδιά, τα εγγόνια, το δισεγγονάκι, τα αδελφια, οι αδελφές, τα ανίψια, οι συγγενείς και φίλοι, το χωριό μας, το Καλπάκι, τα Καλύβια, τα περίχωρα, οι αρχές του Δήμου Ζαγορίου – προηγούμενες και τωρινές – οι αρχές του Ελαφοτόπου, η Κόνιτσα, τα Γιάννενα σε συνοδεύουν στην τελευταία κατοικία.

Ελαφρύ το χώμα που θα σε σκεπάσει.

Αιωνία σου η μνήμη

Μιχάλης Οικονομίδης

ΠΑΥΛΟΣ ΤΣΟΥΜΑΝΗΣ

Από την εκδρομή της ΙΛΕΖ στην Ιταλία (Βενετία) το 2007.

Έφυγε στα τέλη του περασμένου Γενάρη ένας γνωστός λεβεντόγερος Σαρακατσάνος Ζαγορίσιος (Τσεπέλοβο) ο **Πάυλος Τσουμάνης** στα 90 του χρόνια.

Το «μαγαζί» του στο Τσεπέλοβο στο έμπα του μεγάλου χωριού, για χρόνια στέκι ζεστό και φιλόξενο για τους χωριανούς αλλά και για τους φίλους και περαστικούς. Πάντα ανοιχτόκαρδος, γελαστός και με μια σωστή κουβέντα για όλους και για όλα.

Τα τελευταία χρόνια, όταν έκλεισε το κατάστημά του, τον είχαμε πάντα μαζί μας στις εκδρομές της Ι.Λ.Ε.Ζ., στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ευχάριστη παρέα.

Συχνά, όταν ήταν στα Γιάννενα, θα περνούσε από τα γραφεία μας να μας φέρει και να μάθει νέα του Ζαγορίου. Ο θάνατός του μας λύπησε και θα τον θυμόμαστε πάντα. Στους δικούς του θερμά συλλυπητήρια.

«Το Ζαγόρι μας»

Ο φίλος μας ο Πάυλος στο «μαγαζί» του το 2003.

ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ**Γάμοι**

– Η **Φερενίκη Λάκκα** και ο **Αχιλλέας Μαρινόπουλος** παντρεύτηκαν στην Αθήνα βίον ευτυχή και ανθόσπαρτον, να ζήσουν με υγεία.

Συλλυπητήρια

– Η 91χρονη **Γαλάτεια Μακρή** αναπαύτηκε στους Νεγράδες Πωγωνίου στις 28-1-2016.

Θερμά συλλυπητήρια στην κόρη της Χρυσούλα Παπιγκιώτη και λοιπούς συγγενείς.

ΑΝΩ ΡΑΒΕΝΙΑ**Γεννήσεις**

– Η **Τζέσικα** και ο **Μιχάλης Γιάννης** έγιναν γονείς. Απόκτησαν στην Αμερική πρωτότοκο πανέμορφο υγιέστατο κοριτσάκι την Παρασκευή 29-1-2016. Γερή καλότυχη χαρούμενη ευτυχισμένη με μεγαλύτερα και όλα του κόσμου τα καλά να αποκτήσει η πρώτη εγγονούλα του Κώστα Γιάννου και της Βαρβάρας Γκερλέ.

Βαπτίσεις

– Η **Εύη Β. Κάπη** και ο **Γιώργος Καραγιάννης** βάπτισαν το γιο τους 24-1-2016 στην Αθήνα και τούδωσαν το όνομα **Παναγιώτης**. Να ζήσει με υγεία και χαρά.

Θάνατοι

– Ο 83χρονος καλονοικοκύρης συντ/χος γείτονας **Παναγιώτης Τσουμάνης** του Κων/νου και της Αρχόντως έφυγε από τη ζωή ξαφνικά. Ανάλαφρο το πανωραβενιώτικο χρώμα που τον σκέπασε στις 23-1-2016. Συλλυπητήρια θερμά.

ΑΡΙΣΤΗ**Θάνατοι**

– Η **Πανωραία Κυρασιδίη** το γένος Αντιγόνης και Χρήστου Κύρκου που είχε γεννηθεί στις 9-5-1926 απεβίωσε. Ανάλαφρο το γιαννιώτικο χρώμα που την σκέπασε στις 4-2-2016. Νάχουν την ευχή της και να της πάρουν τα χρόνια οι απόγονοί της.

ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ**Γεννήσεις**

– Η **Ερατώ Καραγιαννοπούλου** και ο **Φώτης Ευαγγέλου** χάρισαν στον Κων/νο τους ένα υγιέστατο αδελφάκι στις 15 Γενάρη 2016.

– Στις 15-1-2016 απόκτησαν κοριτσάκι ο **Κλεάνθης Βαραδίνης** και η **Αικατερίνη Αώλη**. Γερά, τυχερά, χαρούμενα και ευτυχισμένα στη ζωή τους τα μωράκια που γεννήθηκαν την ίδια μέρα στα Γιάννενα.

ΒΟΒΟΥΣΑ**Συγχαρητήρια**

Τους πίνακες με τα ονόματα των νέων Διευθυντών Α/θμιας και Β/θμιας Εκ/σης έδωσε στη δημοσιότητα το Υπουργείο Παιδείας. Η θητεία τους θα διαρκέσει από 1-2-2016 μέχρι 31-7-2018. Μεταξύ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

ΔΕΜΑΤΙ**Γάμοι**

– Η γειτονοπούλα μου στα Γιάννενα **Μαρία Άννα** του Κώστα **Οικονόμου** και της Όλγας και ο εκλεκτός της **Γιάννης Καραφέρης** στεφανώθηκαν στην Περιβλεπτο στα Γιάννενα στις 9-1-2016. Να ζήσουν, να ευτυχίσουν, απογόνους κι όλα του κόσμου τα καλά να αποκτήσουν.

Θάνατοι

– Έφυγε από τη ζωή η 87χρονη **Αθηνά Κολιού**. Συλλυπητήρια θερμά.

ΔΙΚΟΡΦΟ**Γεννήσεις**

– Ο **Στέφανος Τσίνης** και η **Βαρβάρα Αθανασίου** απόκτησαν αγοράκι. Γερό και τυχερό να τους ζήσει.

Θάνατοι

– Ο 92χρονος **Κων/νος Κοντογιάννης** απεβίωσε στην Αθήνα και η κηδεία του έγινε στο αγαπημένο του χωριό το Γενάρη του 2016. Συλλυπητήρια θερμά.

ΕΛΑΤΗ**Συγχαρητήρια**

– Η **Ιωάννα** του Μιχάλη **Θεοδώρου** και της Ανδριάννας Καλύβα πήρε το χρυσό μετάλλιο σε πανελλήνιους αγώνες Τοξοβολίας κορασίδων στα 18 μέτρα που έγιναν στην Πάργα στις 31-1-2016. Θερμά συγχαρητήρια.

ΕΛΑΤΟΧΩΡΙ**Γεννήσεις**

– Η **Κων/να Οικονομίδη** και ο **Κων/νος Καραγιάννης** απόκτησαν κοριτσάκι στις 20-1-2016 στα Γιάννενα. Να τους ζήσει με υγεία, χαρά, ευτυχία.

Θάνατοι

– Ο **Γιώτης Αναστάσιος** του Ιωάννη και της Παρασκευής που είχε γεννηθεί την 1-7-1929 στο Ελατοχώρι απεβίωσε την 1-2-2016 στα Γιάννενα. Θερμά συλλυπητήρια.

ΗΛΙΟΧΩΡΙ**Γεννήσεις**

– Ο **Αντώνης Βακάρος** και η **Ευαγγελία Βαρδουλάκη** απόκτησαν χαριτωμένο κοριτσάκι. Να τους ζήσει με υγεία και ευτυχία.

Θάνατοι

– Η **Ελισσάβετ** του Ιωάννη και της Αναστασίας χήρα του Γεωργίου Γιαννακού που είχε γεννηθεί στις 20-7-1920 στην Ελάτη απεβίωσε στα Γιάννενα. Νάχουν την ευχή της και να της πάρουν τα χρόνια οι απόγονοί της.

ΙΤΕΑ**Γάμοι**

– Ο **Ευστάθιος Γαλάνης** και η εκλεκτή της καρδιάς του **Ελισσάβετ Σιγουριτά** στεφανώθηκαν στις 26-12-2015. Να ζήσουν, να ευτυχίσουν, απογόνους κι όλα του κόσμου τα καλά να αποκτήσουν.

ΚΑΛΟΥΤΑ**Συγχαρητήρια**

– Ο **Σωτήρης Στ. Σιούλας** πέρασε στο Χημικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Συγχαρητήρια θερμά. Καλή φοίτηση.

– Η **Παναγιώτα Μπραούση** ορκίστηκε πτυχιούχος της Σχολής Λογιστών Θεσ/νίκης. Συγχαρητήρια. Καλή σταδιοδρομία.

Θάνατοι

– Στις 16-1-2016 απεβίωσε στη Δάφνη Αττικής ο καθηγητής μαθηματικών **Βασίλειος Καραμπάσας** του Γεωργίου και της Βασιλικής που είχε γεννηθεί το 1952.

Συλλυπητήρια θερμά στους συγγενείς του.

ΚΑΠΕΣΟΒΟ**Βαπτίσεις**

– Η **Ελένη Φιλίδη** και ο **Βαγγέλης Τούσης** από τις Φραγκάδες βάπτισαν το γιο τους και του έδωσαν το όνομα **Βασίλειος**. Να ζήσει και στα στεφάνια του να χαρούν.

ΚΑΡΥΕΣ**Θάνατοι**

– Ο **Γούλας Σπυριδων** του Γεωργίου και της Αλεξάνδρας απεβίωσε. Συλλυπητήρια.

ΚΗΠΟΙ**Συγχαρητήρια**

– Συγχαρητήρια στις αρχές, σ' όλους τους συντελεστές και στην Τράπεζα Πειραιώς που ικανοποίησαν ένα χρόνιο αίτημα των κατοίκων, των δημοτών του δήμου Ζαγορίου και των άπειρων επισκεπτών και τοποθετήθηκε ένα ΑΤΜ, που όπως μου είπε ο Αντιδήμαρχος Μιχάλης Βλάχος... που είναι από και... κατόπιν ενεργειών του λειτουργεί από τις 15-12-2015.

Συλλυπητήρια

– Η τετραπέρατη γαλανομάτα καλονοικοκυρά 80χρονη **Κατερίνα** έφυγε από τη ζωή τέλη Γενάρη του 2016. Θερμά συλλυπητήρια στο γιο της Δημήτρη **Τσαγκογιάννη** και λοιπούς συγγενείς.

ΚΟΥΚΟΥΛΙ**Γεννήσεις**

– Ο **Αλέξανδρος Τσουμάνης** και η **Ιωάννα Πάνου** απόκτησαν στις 25-1-2016 στη Λάρισα πρωτότοκο αγοράκι. Να τους ζήσει γερό και τυχερό.

Επιτυχίες

– Η **Ηρώ Δρόσου** του Κων/νου και της Ελευθερίας Γ. Μακρή πέρασε

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

λος Γκάνιος απόκτησαν κοριτσάκι. Να τους ζήσει με υγεία, ευτυχία και χαρά.

ΣΚΑΜΝΕΛΙ**Γεννήσεις**

– Η ταμία του Δήμου Ζαγορίου οικονομολόγος **Ελένη Δερέκα** και ο **Κώστας Μπέλλος** χάρισαν στο γιο τους Ναπολέοντα ένα υγιέστατο αδελφάκι στα Γιάννενα στις 5-2-2016. Να ζήσει γερό, τυχερό, ευτυχισμένο μ' όλα του κόσμου τα καλά.

Θάνατοι

– Ο καλосυνάτος **Αριστείδης Τσουμάνης** του Δημητρίου και της Όλγας έφυγε από τη ζωή στις 20-1-2016 στα 82 του. Συλλυπητήρια.

ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ**Συγχαρητήρια**

Συγχαρητήρια θερμά και καλή φοιτητική ζωή στα παιδιά που πέρασαν φέτος σε σχολές της επιλογής τους.

– Ο **Βαζίμας Σωτήριος** στη Νομική Αθηνών.

– Η **Καραθασίλη Κατερίνα** του Γιώργου και της Ακριβούλας Τάγκα στο Τμήμα Μηχανικών Επιστήμης Υλικών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

– Η **Κήττα Βερόνικα** του Θωμά και της Δημητρούλας Τάγκα στη Φιλολογία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

– Ο **Καραγκούνης Κων/νος** του Χρήστου και της Γιώτας Γιαννακού στη Γεωπονική Θεσσαλονίκης.

– Η **Λωρίδα Αριάδνη** του Χάρη και της Μαρίας Κώστα στη Νομική Θεσσαλονίκης.

– Ο **Τσουμάνης Βασίλειος** του Τάσου και της Τζένης Καζούκα στην Κτηνιατρική Θεσσαλονίκης.

– Ο **Τσουμάνης Δημήτριος** του Τηλέμαχου και της Αλέκας Γκούρη στο Τμήμα Βιοχημείας και Βιοτεχνολογία Λάρισας.

– Καλή σταδιοδρομία και καλή αποκατάσταση στη **Γιαννακού Ελευθερία** του Γιώργου και της Δημήτρας Ιορδανίδου που ορκίστηκε πτυχιούχος της Σχολής Λογιστών Πρέβεζας.

Γάμοι

– Η **Κων/να** του Τηλέμαχου **Τσουμάνη** και της Αλέκας Γκούρη βιοχημικός-βιοτεχνολόγος και ο εκλεκτός της καρδιάς της **Ιωάννης Βασιλόπουλος** καθηγητής Πανεπιστημίου στεφανώθηκαν στον Όλυμπο Πιερίας.

σε στο Παιδαγωγικό Θεσσαλονίκης. Θερμά συγχαρητήρια. Καλή φοίτηση...

ΛΕΠΤΟΚΑΡΥΑ**Θάνατοι**

– Η **Σταματία Μπλανά** το γένος Στασινής και Αθανασίου Οικονόμου είχε γεννηθεί στις 10-7-1931 στο Δεμάτι Ζαγορίου. Απεβίωσε στα Γιάννενα και αναπαύτηκε κοντά στο σύζυγό της Κων/νο Μπλανά που είχε προαποβιώσει στη Λεπτοκαρυά, στις 3-2-2016. Θερμά συλλυπητήρια στους συγγενείς της.

ΜΕΣΟΒΟΥΝΙ**Γεννήσεις**

– Ο **Λάζαρος Μουκοβίνας** και η **Αλεξάνδρα Οικονόμου** χάρισαν στη Σμαράγδα τους μια αδελφούλα στις 20-1-2016 στα Γιάννενα. Γερή, τυχερή, ευτυχισμένη να ζήσει.

Βαπτίσεις

– Ο **Αχιλλέας Σίδδας** και η **Μερόπη Λάκκα** βάπτισαν το τρίτο αγοράκι τους και τούδωσαν το όνομα **Χαράλαμπος**, το όνομα του πολιούχου του Μεσοβουνίου. Να ζήσει με υγεία, χαρά, ευτυχία ο νεοφώτιστος.

ΠΑΠΙΓΚΟ**Γάμοι**

– Ο **Κωτσοριδής Σταύρος-Χρυσοθαλάνης** του Μπάμπη και της Δέσποινας Μηλιώνη παντρεύτηκε την εκλεκτή της καρδιάς του **Ελευθερία Σισιάκου**. Να ζήσουν με υγεία, χαρά, ευτυχία και καλούς απογόνους.

Γεννήσεις

– Ο **Παντελής Κουμπής** και η **Χαρίκλεια Σφήκα** χάρισαν στον Άγγελο και στο Χρήστο τους ένα υγιέστατο αδελφάκι στις 18-11-2015. Να τους ζήσει γερό και τυχερό.

– Ο **Κων/νος Οικονομίδης** και η **Σοφία Κοράκη** απόκτησαν πρωτότοκο αγοράκι την 11-2-2016 στα Γιάννενα. Να τους ζήσει με υγεία, χαρά, ευτυχία.

Συγχαρητήρια

– Η **Θεοδώρα Α. Τσουμάνη** πέρασε στο τμήμα πολιτικών μηχανικών του Μετσόβειου Πολυτεχνείου στην Αθήνα.

– Ο **Βασίλης Μ. Τσουμάνης** πέρασε στο Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων στο Πανεπιστήμιο Πατρών.

– Ο **Λεωτέρης Αν. Τσουμάνης** πέρασε στο Τμήμα Μηχανικών Επιστήμης Υλικών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Θερμά συγχαρητήρια. Καλή φοιτητική ζωή.

ΠΕΤΡΑ**Γεννήσεις**

– Η **Αλεξία Ζώμπα** και ο **Παύ-**

αναδεχτό μας **Ανδρέα Π. Κάτση**νο, που πήρε το πτυχίο του Βιολόγου του ευχόμαστε καλή σταδιοδρομία. Τάκης-Σταυρούλα Άκης-Κατερίνα

Συλλυπητήρια

– Στην οικογένεια του φίλου και συναδέλφου Χάρη Μπονόβα, που έχασε την κουνιάδα του **Ευφροσύνη Κοσμά-Ευσταθοπούλου** θερμά συλλυπητήρια.

Γεώργιος Ζαχάρης

ΕΛΑΦΟΤΟΠΟΣ

– Η **Γαγιά**, κόρη του **Στάθη Τζόκα** απέκτησε κοριτσάκι.

– Η **Ελένη**, κόρη του **Παναγιώτη Τζόκα** απέκτησε αγόρι.

Στις γειτονοπούλες μου εύχομαι να τους ζήσουν και στους παππούδες να καμαρώνουν.

Ελένη Δούβλη

ΚΟΥΚΟΥΛΙ

– Στους φίλους **Γρηγόρη και Ανθούλα Κόκορη** που έγιναν παππούδες να καμαρώνουν τον εγγονό τους.

Ελένη Δούβλη

ΛΕΠΤΟΚΑΡΥΑ**Θάνατοι**

– Απεβίωσε η καλή μου γειτόνισσα **Σταματία Μπλανά** σε ηλικία 85 χρονών. Καταγόταν απ' τους Μηλιωτάδες και ήρθε νύφη στο χωριό μας. Ήταν ήσυχος άνθρωπος και ασχολούνταν με τα του οίκου της. Ευτύχησε να δει τα παιδιά της να προκόβουν, τον μεν Αρίστιππο, αρχαιολόγο που ζει και εργάζεται στο Βερολίνο και το Νίκο που ήταν υπάλληλος του ΙΚΑ και τώρα συνταξιοδοτήθηκε. Στα παιδιά της και στα εγγόνια της θερμά συλλυπητήρια να ζήσουν αυτοί να τη θυμούνται.

Χ. Παπαδοπούλου

Κοπή βασιλόπιτας στη ΛΕΠΤΟΚΑΡΥΑ

Ο Πολιτιστικός σύλλογος Λεπτοκαρυάς έκοψε τη βασιλόπιτα την Κυριακή 24 Γενάρη 2016 στο εντευκτήριο του χωριού, γιατί το καφενείο έκλεισε. Η Περσεφόνη που το είχε συνταξιοδοτηθεί και τώρα θα κινηθούν οι διαδικασίες για να δημοπρατηθεί και να το πάρει κάποιος άλλος. Το καφενείο δίνει ζωή στο χωριό και είναι απαραίτητο να ανοίγει κάποιες μέρες της εβδομάδας, τις γιορτές και το καλοκαίρι. Η πρόεδρος του συλλόγου Ελένη Καμπέρη σύζυγος Π. Τζουριάδη έκοψε τη βασιλόπιτα το φλουρί της οποίας αντιστοιχούσε σε 50Ε. Έλαχε στη Φιλανθή Τζώδρα μόνιμο κάτοικο του χωριού. Περίπου 27 άτομα μένουν στο χωριό, κυρίως συνταξιούχοι. Ακολούθως σερβιρίστηκαν μεζέδες και τσίπουρο προσφορά απ' τις γυναίκες. Εύχομαι καλή χρονιά σε όλους τους χωριανούς όπου γης με υγεία σ' αυτούς και τις οικογένειές τους (παιδιά... εγγόνια) και να περάσουν κάποτε τα δύσκολα που ταλαιπωρούν τους νέους επαγγελματίες παντός κλάδου και που εξαναγκάζουν ένα σεβαστό αριθμό νέων πτυχιούχων να φεύγουν στις ευρωπαϊκές χώρες μαζί με τα παιδιά τους πράγμα που σημαίνει αφαίμαξη για την Ελλάδα.

Χ. Παπαδοπούλου

ΠΡΟΣΦΟΡΕΣ -ΔΩΡΕΕΣ

ΑΡΙΣΤΗ

- Στη μνήμη της **Αίγλης Λυκιαρδοπούλου-Μπεκιάρη** προσέφεραν χρηματικά ποσά στην Κεντρική Εκκλησία οι:

- Οικογ. Κων/νου Τζιόμπου
- Άρης και Ουρανία Μιχαήλ
- Αλεξάνδρα Νικολαΐδη

- Στη μνήμη της **Πανωραίας Κυρατσιδης** προσέφεραν χρηματικά ποσά στην Κεντρική Εκκλησία οι:

- Μιράντα Φώτου
- Άρης και Ουρανία Μιχαήλ

Η Εκκλησιαστική Επιτροπή ευχαριστεί

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ

- Ο **Θωμάς Π. Ράπτης**, Καπεσοβίτης, κάτοικος Καναδά, ενίσχυσε το περιοδικό μας, του οποίου είναι παλαιός συνδρομητής, με ικανό χρηματικό ποσό. Τον ευχαριστούμε ιδιαίτερα και του ευχόμαστε υγεία και ευτυχία. Ο νόστος του Θωμά έκδηλος και οι Καπεσοβίτες τον περιμένουν το καλοκαίρι στο χωριό για διακοπές.

«Το Ζαγόρι μας»

ΠΡΟΣΦΟΡΕΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΑΣ

- Η οικογένεια του **Γιώργου Γαλερίδη και της Αλίκης Στάρρα** προσέφεραν στο περιοδικό μας 50 ευρώ στη μνήμη του αείμνηστου Κώστα Διαμαντή και 50 ευρώ στη μνήμη του αείμνηστου Χριστόδουλου Στουκίδη.

- Η **Ιππολύτη Καπελλιδη και ο Μανώλης Καπελλιδης** προσέφεραν στο περιοδικό μας το ποσό των 70 ευρώ στη μνήμη του αγαπημένου συζύγου και πατέρα **Σπύρου Καπελλιδη**.

Θερμές ευχαριστίες.

«Ζ»

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

ΕΥΡΩ 318

Ράπτης Θωμάς

ΕΥΡΩ 100

Γιαννακού-Κίτσου Μελπομένη

ΕΥΡΩ 90

Δημητριάδου Μαργαρίτα
Τσιάντη Χρυσούλα
Αναγνωστοπούλου Ιωάννα
Παπανικολάου Παναγιώτης

ΕΥΡΩ 60

Πόττες Μαρία
Βαρζώκα Αλεξάνδρα
Βαρζώκα Γεωργία
Τζούφης Στέφανος του Γ.
Καπελλιδη-Πατσούρα Δαναή
Λιόντος Χρήστος

ΕΥΡΩ 50

Κοντογιώργου Μαρίνα
Πασπαλιάρης Φάνης
Σούκερα Αγγαΐα
Ζωρδούμη Αλεξάνδρα
Φωτέσιος Κων/νος
Σοφianoπούλου Σμαράγδα

ΕΥΡΩ 40

Παπαβασιλείου Μιχαήλ

ΕΥΡΩ 35

Καψάλης Λάζαρος
Μπέλλος Ευάγγελος

ΕΥΡΩ 30

Παπανικολάου Ιωάννης
Βαρζώκας Κων/νος
Παπανίκας Παύλος
Στάρρα-Γαλερίδου Αλίκη
Κασίμης Ευάγγελος
Ζινδριλής Μάνθος
Καψάλης Γρηγόριος
Λαζαρίδη-Σιούρα Θεοδοσίτσα
Κωνσταντής Απόστολος
Αδελφότητα Τριστένου
Κοινότητα Πλατάνια
(Τσερίτσιανα)
Δερβένη Ελένη
Μπισδάκη Όλγα

Τσιμή Αφροδίτη
Χρόνη Αριστέα
Χρόνη-Παππά Μαρίκα
Καραπιδάκη-Παππά Αμαλία
Βασδέκης Στάθης
Ζινδριλής Κων/νος
Μπαλατσός Ιωάννης
Φώτου Σωκράτης
Γάρος Αλέξιος
Καρέτσης Γεώργιος
Καψάλη-Τριανταφυλλίδου

Βασιλική

Οικονομίδης Ιωάννης
Παγούνη Μάγδα
Παπακώστα-Φίλου Μαίρη
Φωτέσιος Δημοσθένης
Δάλλα-Μπάσιου Φιλομήλα
Δάλλας Πολύβιος
Δάλλας Δημήτριος
Μίχα Ιφιγένεια
Μπονόβας Χάρης
Ράπτης Αντώνιος
Τριανταφυλλίδης Γεώργιος
Γεωργάκης Αλέξανδρος
Δαλκαβούκη Πόπη
Ακονίδης Γρηγόριος
Δούβλης Πέτρος
Μαχαίρας Νικόλαος
Μητσιμάρη Αδαμαντία
Λάππα Λίτσα
Στεφοπούλου-Βλαχοπούλου
Ισμήνη
Τριανταφύλλου Πασχάλης
Οικονόμου-Δώδου Ταρσιτσα
Καπελλιδης Μανώλης
Νικόπουλος Λεωνίδας
Καραβίδας Αθανάσιος
Γαλανόπουλος Θεόδωρος
Γαλανοπούλου Ελεονόρα
Θεοδοσίου Γεώργιος
Καραϊσκος Γεώργιος
Κάτσηνος Τηλέμαχος
Βαταβάλη Βασιλική
Ζούκης Ιωάννης
Κοντοκάλης Δημήτριος
Κοντοκάλης Βασίλειος

ΕΛΙΝΑ Ε. ΒΟΥΡΔΑ

Χειρουργός Οφθαλμίατρος

Μετεκπαιδευθείσα στην παιδοοφθαλμολογία
και τις παθήσεις βυθού στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο
Cambridge, Μ. Βρετανία

Δέχεται καθημερινά: 9.00-13.30 πρωί και 18.00-20.30 απόγευμα.
Τετάρτη απόγευμα και Σάββατο πρωί με ραντεβού

Πλ. Νότη Μπότσαρη 5, 1ος όροφος, Ιωάννινα
Τηλ. 26510 30003, Κιν. 6947 998847
email: elvourda@hotmail.com

το ΖΑΓΟΡΙ μας

Ιδρυτής:
ΚΙΜΩΝ ΚΥΡΙΑΖΗΣ
ΕΤΟΣ 1978
★

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:

ΙΣΤΟΡΙΚΗ
ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ:

ΤΖΙΟΒΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ
ΠΡΟΕΔΡΟΣ Ι.Λ.Ε.Ζ.

Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ
ΛΑΜΠΡΙΔΗΣ ΣΤΑΘΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
ΒΑΡΖΩΚΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ
ΓΙΑΝΝΑΚΟΣ ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ
ΤΖΙΟΒΑΣ ΦΡΙΕΟΣ
ΤΣΑΟΥΣΗΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ

★

ΣΥΝΤΑΣΣΕΤΑΙ

ΑΠΟ ΤΟ Δ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΓΚΕΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
Επίτιμος Πρόεδρος
ΤΖΙΟΒΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ
Πρόεδρος
ΝΤΙΝΑΛΕΞΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ
Α' Αντιπρόεδρος
ΚΥΡΙΑΖΗΣ ΚΑΛΛΥ
Β' Αντιπρόεδρος
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΑΒΒΑΣ
Γεν. Γραμματέας
ΤΣΕΚΟΥΡΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
Ταμίας
ΖΑΧΑΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
Έφορος Εκδηλώσεων
ΣΥΚΙΩΤΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ
Μέλος

Αριστίνοδην μέλη:
ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ-ΔΟΥΒΛΗ ΕΛΕΝΗ

Εξελεγκτική Επιτροπή

ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ
Πρόεδρος
ΚΑΨΑΛΗΣ ΦΩΚΙΩΝ
Μέλος
ΒΑΡΖΩΚΑΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ
Μέλος

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ - ΕΙΣΦΟΡΕΣ

Περιοδικό «Το ΖΑΓΟΡΙ μας»
Σίνα 4 Ιωάννινα 454 44
και στο Μυροπολιτικό
ΚΑΛΛΥ ΚΥΡΙΑΖΗ
Λόρδου Βύρωνος 21
Τηλ. 26510 26266
Ιωάννινα 45444

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Εσωτερικού 30 ΕΥΡΩ
Ευρώπης 40 ΕΥΡΩ
Εκτός Ευρώπης 50 \$ ΗΠΑ

ΔΙΕΚΠΕΡΑΙΩΣΗ

ΡΟΥΛΑ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ:

Μ. ΔΟΥΒΑΛΗ - Π. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ
28ης Οκτωβρίου 41 (Στοά Καμπέρη)
Τηλ. 26510 20544 - 26510 27845
Ιωάννινα 454 44